

ДЖАКОМО
ЛЕОПАРДІ

Ця книжка вперше знайомить українського читача з творчістю видатного італійського поета-романтика Джакомо Леопарді (1798—1837). Полум'яний борець і сумовитий філософ, він прагнув пояснити і змінити світ. Палко бажаючи душевного тепла — «Мені не треба ні шани людської, ні слави, ані ще чогось такого,— мені потрібна сама лише любов»,— поет стрічав тільки байдужість і презирство. Усе його життя — боротьба за людську гідність. Надзвичайно вразливий мрійник і водночас людина, наділена сильною волею і гострим розумом,— таким був поет у житті, таким він був і в своїй творчості.

ПЕРЛИНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ

ДЖАКОМО
ЛЕОПАРДІ

ДЖАКОМО ЛЕОПАРДІ

ПОЕЗІЇ

З італійської

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
1988

ББК 84.4Ит
Л47

Упорядник М. І. Литвинець

Автор передмови та приміток

О. Б. Алексеєнко _____

Л $\frac{4703000000-215}{M205(04)-88}$ КУ 8.573.88

ISBN 5-308-00196-0

© Упорядкування,
український переклад,
передмова, примітки,
художнє оформлення.
Видавництво «Дніпро»,
1988 р.

СВІТ ПОЕЗІЇ ДЖАКОМО ЛЕОПАРДІ

Італія першої половини ХІХ сторіччя увійшла в культурний арсенал-сучасного читача ІV піснею «Паломництва Чайльд-Гарольда» Байрона, славетною новелою «Ваніна Ваніні» й романом «Пармська обитель» Стендаля, «Оводом» Е. Л. Войнич.

Республіко героїв, славний Риме!
Італіє прекрасна! Ти — мов сад,
Сад світовий, де все цвіте й цвістиме,
Що майстер і природа створять влад!
Підупадеш — та не розгубиш знад!

(Д. Г. Байрон)

Ще в юності ми напружено стежили за долею карбонарія П'етро Міссірілі, разом із Фабріціо дель Донго мріяли про романтичні подвиги, захоплювались мужністю Артура Бертоне...

* * *

Національні риси італійської літератури ХІХ віку зумовлені особливостями визвольної боротьби, яку народ Італії вів упродовж сторіччя. Італійська культура розвивалась у надзвичайно складних, тяжких умовах. Ще в ХVІ віці країна, що дала світові чудо-

ве мистецтво Ренесансу, що породила Данте й Петрарку, спізнала на собі чужоземне ярмо — іспанське, французьке, пізніше — австрійське. З 1796 року починається період наполеонівського владарювання, з 1815 — поновлюється влада австрійської монархії в Північній Італії та династії Бурбонів у П'ємонті. І на початку ХІХ віку Італія лишається країною феодальною, економічно й політично відсталою, розпорошеною. Однак процес революційного пробудження має розвивався неухильно. Спалахи народного гніву час від часу потрясали Італію. Починалася доба, яку історики назвуть епохою Рісорджіменто (*ит.* — «відродження», «воскресіння»).

Першим свідченням національного пробудження став героїчний рух карбонаріїв, який вивершився повстаннями на початку 20-х років. Нова хвиля протесту пов'язана з діяльністю «Молодої Італії», що в 30-х роках продовжила боротьбу розгромлених карбонаріїв, надала цій боротьбі ширшого, більш демократичного звучання. В 60-і роки настає період гарібальдійського руху. Високі ідеали громадянської свободи здобувають всенародну підтримку.

Рух Рісорджіменто дав світові імена таких героїв, як Мадзіні й Гарібальді. Для передових європейських митців пробуджена до боротьби Італія стає символом непокори й волелюбства. Участь у таємній організації карбонаріїв бере Байрон. Коли 1820 року починається неаполітанська революція, Байрон пропонує повстанцям допомогу, прагне включитися в боротьбу «хоч би простим волонте-

ром!». Вигнано з австрійських володінь і звинувачено у співчутті карбонаріям Стендаля.

Безпосередню участь у патріотичному й народно-визвольному русі брало італійське мистецтво. «Нещасній, уярмленій Італії заборонено навіть говорити, і тільки в музиці вона може розкрити чуття свого серця. Увесь свій гнів проти чужоземного панування, своє захоплення свободою, свою несамовиту лють від почуття власного безсилля, свою скорботу від згадки про минулу велич і водночас свої несміливі надії, своє чекання, своє палке жадання допомоги,— усе це вона втілює в мелодії»,— писав про італійську оперу Г. Гейне. В одному ряду з іншими прогресивними художніми явищами перебуває і література італійського романтизму, що напрочуд зворушливо висловила надії та відчаї цього складного часу.

Італійський літературний романтизм зароджується на самому початку XIX віку в умовах зростаючого революційного руху. Переважання прогресивних рис, активність, відсутність самодостатнього індивідуалізму — характерні ознаки романтичної школи, обумовлені завданнями революційної боротьби. Уже в перших своїх маніфестах: «Напівсерйозний лист Хризостомо про баладу Бюргера «Ленора» Берше (1816), стаття Л. ді Бреме про Байронового «Гяура» (1818), передмова А. Мандзоні до драми «Граф Карманьйола» (1819) — новий рух висунув вимогу оновлення літератури, створення національного, зверненого до народу мистецтва. Нещадну війну понево-

лювачам оголосив журнал романтиків «Кончільяторе», на чолі якого стояв С. Пелліко, засуджений до смертної кари після поразки карбонаріїв. У списках поширювались патріотичні вірші А. Мандзоні. Про єдність «долі людської» та «долі народної» промовляв його найкращий роман «Заручені».

Прагнення до перетворення літератури на засіб політико-морального виховання співгромадян визначило взаємозв'язки романтичної школи з напрямками, що їй передували. Романтична в цілому італійська література XIX віку мала в собі й елементи інших художніх традицій, насамперед класицизму та сентименталізму. Так, упродовж майже всього сторіччя в літературі відчувається вплив просвітительського класицизму. Тираноборчі трагедії В. Альф'єрі, чільного представника революційного класицизму, надихали багатьох авторів-романтиків. Романтичні елементи органічно сплетені з класицизмом у творчості Уго Фосколо. Самобутність італійського романтизму обумовлена також великим впливом національної художньої традиції. Звертання до творчості Данте, Петрарки, Тассо пробуджувало почуття національної гордості, сприяло піднесенню патріотизму. При цьому італійський романтизм не знав того захопленого культу середньовіччя, який подеколи прозирає в інших західноєвропейських романтичних літературах. Італійських романтиків більше вабила антична традиція, в ній вони вбачали свій національний набуток. І це не випадково: ідеали громадянськості в літературі Італії XIX віку

невіддільні від боротьби за створення справді національного мистецтва, від пошуків глибинних коренів італійської літератури. До героїв античного світу звертається Уго Фосколо у своїх «Гробницях», захоплюється їхньою мужністю і доблестю Джакомо Леопарді. Воскресла для боротьби Італія ХІХ віку бачила в античному минулому свою власну колишню велич, черпала сили для оновлення.

Було б неправильно вважати італійське мистецтво ХІХ віку всуціль оптимістичним, мажорним за звучанням. Національна дійсність давала немало приводів і для трагічних розчарувань, і для сумних роздумів. За підйомами приходили спади, надії змінювалися відчаєм. Проте мистецтво Італії витримало випробування історією, зберегло свій високий гуманізм, своє щире вболівання за судьби людства. Яке ж місце в літературі цього часу посідає Леопарді, один із найскладніших, найсуперечливіших представників італійської поезії першої половини ХІХ сторіччя? Хто він? Романтик, що ганить романтизм у «Роздумах одного італійця з приводу романтичної поезії»; супротивник Байрона, названий критиком-демократом де Санктісом італійським Байроном, але не наслідувачем Байрона? Класицист, палкий шанувальник античного мистецтва, який розвивав філософію природи романтика Шеллінга; співець «світової скорботи», який над усіх поетів підносив геній Гомера? Полемічні й спроби визначити ставлення Леопарді до італійських подій першої половини століття. Співець відчаю і марноти

людського існування? Істинний син Рісорджіменто, поет-патріот, у творах якого безмежна скорбота поєднується з героїчним ентузіазмом? Вирішальне слово у цих дискусіях належить, однак, самому поетові. Його щоденникові записи, естетичні трактати і, звісно ж, славетні пісні-канто являють собою напрочуд щире сповідь найбільшого поета Італії ХІХ віку.

Коротке життя Джакомо Леопарді (1798—1837) було печальне й небагате яскравими подіями. Народився він у містечку Реканаті в збіднілій аристократичній родині. Його батько, граф Мональдо Леопарді, був людиною консервативних поглядів і затятим католиком. Навіть після смерті сина від нього ховали вірші Джакомо — графові вони здавалися вільнодумними й блюзнірськими. Схожих поглядів дотримувалась і поетова мати — маркіза Аделаїда Антічі, жінка вольова й сувора. Згадуючи роки юності, Леопарді пише 1826 року: «Тільки елементарні начатки знань дістав я від педагогів. Зате в моєму розпорядженні опинилась багата батькова бібліотека. В ній я і проводив усе своє дитинство і першу молодість, доки витримувало моє здоров'я. Воно розхиталося від непомірних занять, яким я... з десятирічного віку присвятив себе всього без перерви та відпочинку... Продовжував я це безнастанно, протягом семи років, поки вкрай зіпсував собі зір і мусив цілий рік (1819) прожити, нічого не читаючи. Тоді я почав думати й полюбив філософію. Її і спорідненій

з нею літературі я відтоді й присвятив себе всього». Кволий і хворобливий юнак місяцями не встає з постелі, але продовжує самовіддано працювати. Уже в п'ятнадцять років він був автором перекладу «Мистецтва поезії» Горація, «Трактату про помилки давніх народів», «Історії астрономії» тощо. Тоді ж зароджується всепоглинаюча поетова любов до античності.

Покинувши 1822 року Реканаті, Леопарді подається до Рима. Довгождана воля розчарувала його. З Рима він пише сестрі Паоліні: «Людське щастя — сон. Світ не тільки не прекрасний, він просто нестерпний... Доброчесність, співчуття, велич душі не лише єдина втіха в нашому житті, але й єдине мислиме в ній благо».

Між історією людського життя й історією часу існує зв'язок, що його буває нелегко визначити. Сповненим злигоднів було й існування багатьох попередників поета: Данте, Т. Тассо... Одначе трагедія Леопарді — це насамперед трагедія митця-романтика з його загостреною чутливістю, всепоглинаючим пориванням до краси. Всякчас дійсність поставала перед ним у своїй щонайнищій, щонайтривіальнішій подобі. Ненавидячи закутковий побут Реканаті, Леопарді мусив прожити тут безвиїзно багато років. Юнак, що мріяв про славу — «Я хотів би піднятися високо, стати великим, безсмертним завдяки розуму та знанню», — приречений давати приватні уроки грецької та латини, займатися нудним для нього редагуванням перекладів давніх авторів. Людина,

що нестямно прагла любові — «Мені не треба ні шани людської, ані слави, ані ще чогось такого, — мені потрібна сама лише любов», — Леопарді стикається тільки з байдужістю і презирством. 1830 року поет познайомився у Флоренції з Фанні Тарджіоні Тоцетті, якій присвятив вірш «Аспазія». Зовні прихильно приймаючи палке почуття поета, світська красуня за його спиною сміялася з «горбатенького». Конфлікт високих поривань і почуттів людей мислячих, обдарованих тонким художнім сприйняттям, з одного боку, й грубої прозаїчної реальності, з другого, — одна з домінант романтичного мистецтва. Не випадково французький поет-романтик Жерар де Нерваль незадовго до самоубийства обмірковував план книжки «Мрії та життя». Трагічно переживаючи свої розходження з довколишнім світом, Леопарді, одначе, не приходить до мізантропічного заперечення дійсності. Хворобливо-вразливий і мрійливий, поет був наділений сильною волею і гострим критичним розумом. Усе його життя — боротьба за свою людську гідність. «Прагну любові, любові, вогню, ентузіазму, життя», — звертається він до свого друга, критика П'єтро Джордано в листопаді 1822 року. У листі до брата Карло поет знов вигукує: «Ради бога, люби мене! Мені необхідна любов, любов, любов, огонь, ентузіазм!» Навіть у «світовій скорботі» Леопарді більше жадання дії, ніж пасивної споглядальності. Не інтимні переживання, а сумна доля всього людства хвилює його. Точкою відліку стають бідування сучасної

Італії. Поет не прийняв повстання карбонаріїв, так само як і руху «Молодої Італії», вважаючи їх приреченими на невдачу. В сатиричній поемі «Батрахоміомахія» сучасна поетові Італія відбита в гротескному образі країни Мишатії. З гірким сарказмом зображає автор рабство підкореної Мишатії, її силкування повернути собі незалежність. Одначе поряд із нищівною іронією в поемі є і напружено-ліричні роздуми про необхідність справжнього звільнення батьківщини.

Прагнення активної дії і водночас нерозуміння перспектив історичного розвитку, чому значною мірою сприяла політична необізнаність поета,— ось де основа тієї моральної позиції, що знайде вихід у «світовій скорботі» Леопарді. Ситуація постає перед нами в її особливо трагічному ракурсі, коли ми пригадаємо, що йдеться про митця, який сприймав мов щось дуже особисте пророчу глибину поезії Данте й тираноборчий пафос Альф'єрі. Сприймаючи минуці закони несправедливого суспільства як одвічні закони природи, Леопарді не скоряється їм. Пізнання глибин скорботи для нього — шлях до неприйняття існуючого зла. Ослаблення трагічного чуття життя — початок примирення.

Напруга романтичної скорботи поєднується в роздумах філософа й поета з просвітительською апологією дії. Лише в діяльному існуванні можлива самореалізація особистості. «Ненавиджу ницу обережність,— пише він 1819 року.— Вона розхолоджує, вбиває прагнення до великих діянь. Хай мене на-

зивають безумцем, але ж великі люди завжди за-
слуговували цієї назви». Гордий пафос цих слів
нагадує і німецьких «бурхливих геніїв», і росій-
ських декабристів. Порівняймо їх хоча б із звернен-
ням К. Рилєєва до М. Бестужева: «Вір мені, що
кожен день переконує мене в необхідності моїх дій,
у майбутній загибелі, якою ми повинні купити на-
шу першу спробу для свободи Росії». Думка про
самозречення, продиктована епохою революційних
діянь, невіддільна й від етичних норм Рісорджімен-
то. Не випадково відомий критик, діяч італійського
Рісорджіменто Карло Тенка пише про Леопарді як
про поета, що виспівав сучасну скорботу Італії, сам
дух європейської поезії в її трагічному захисті сво-
боди й гідності людського розуму.

* * *

Творчість Джакомо Леопарді посідає провідне місце
в романтичній поезії Італії. Характерна для літера-
турної епохи внутрішня неоднорідність художнього
методу письменника. Яскраво виражене романтичне
начало поєднується в його творіннях з елементами
класицизму. Багато що провіщає реалістичну ма-
неру письма.

Леопарді, один із найсамобутніших поетів-романти-
ків, «нової поезії» не прийняв. Цікава з цього по-
гляду його участь у полеміці прихильників і про-
тивників романтичного мистецтва, що спалахнула

після публікації статті Л. ді Бреме про Байронового «Гяура» в перекладі Россі. Романтизм для Бреме — це насамперед мистецтво нового часу, яке спирається на світовідчуття людини XIX сторіччя. Не сувора гармонія Горація, а мрійливість Оссіана суголосна новому сприйняттю. Слідом за Шеллінгом, ді Бреме сприймає довколишній світ як вічно оновлюване у своїй єдності розмаїття явищ.

Леопарді демонстративно не прийняв концепції ді Бреме. Обурило поета передовсім заперечення античної традиції. У своїй оцінці античності Леопарді багато в чім продовжує традицію XVIII сторіччя. Деякі його судження співставмо, наприклад, із положеннями статті Ф. Шіллера «Про наївну й сентиментальну поезію» (1794—1796). Як і Шіллер, Леопарді протиставляє «наївну» поезію древніх, яка безпосередньо відбивала поетичне почуття життя, аналітичній і позбавленій щирості «сентиментальній» поезії нового часу. Зводячи свою естетику на класичному ґрунті, Леопарді, проте, доходить висновків, близьких до романтичного мистецтва.

Не гармонії вмиротвореності, а правди героїчного шукав Леопарді у витворах великих майстрів минулого. Його інтерес до минулого породжений сучасністю. Для італійського митця такий шлях був особливо драматичний. Адже сучасна поетові убога й сплюндрована Італія вбачала в античності витoki своєї історії. Не переможець Ахілл, а захисник батьківщини Гектор був улюбленим персонажем

автора «Роздуму». В античному епосі Леопарді знаходив те, чого, на його думку, бракувало сучасному мистецтву: героїчний ентузіазм і справжню народність. Геродот писав свою історію для того, щоб прочитати її всьому народові. Всенародним святом були літературні змагання у давній Елладі. Прекрасні своїм багатоголоссям древні хори: «На сцені з'являється весь народ, саме потомство...» Мистецтво буде сповнене величі й природності, вважає поет, лише тоді, коли його слухачем буде народ. Відмовитися від античної традиції для Леопарді означало б відмовитись і від надії на воскресіння національної літератури.

Романтизм Леопарді був іншим, ніж романтизм ді Бреме. Згодом суперечності між авторами згладяться. Леопарді, що категорично заперечував у 1818 році концепцію світу Шеллінга, сам прийде до розуміння вічно оновлюваної єдності всього сущого. 1821 року поет зазначає: «Наука про природу є лише наука про зв'язки. Всі успіхи людського духу полягають у відкритті зв'язків». Але й німецьку філософію тотожності він сприйняв через призму такого близького йому античного світовідчуття. В матеріалістичному пантеїзмі древніх він побачив дещо, співзвучне сучасності, потрібне людині XIX сторіччя.

Живі зв'язки з попередніми й співіснуючими художніми системами знаходимо і в ліриці Леопарді. Гранично щирий ліризм поєднується у його творах із поглибленою, навіть сухуватою філософічністю. Пророчий пафос Данте, витончена чуттєвість Петрарки, шаленство Альф'єрі розчиняються в романтичному сум'ятті почуттів, знаходячи кінцеву довершеність у строгій, класичній гармонії ліній. Лірика Леопарді — водночас героїчна й інтелектуальна. Сила почуття і сила думки мовби урівноважують одна одну.

Перші ліричні твори поета, які він називав канто, з'являються в 1818—1821 роках. В італійській літературі — це час напружених художніх пошуків. Саме в ці роки досягає свого апогею рух карбонарійів. Ріст національної самосвідомості відбивається і в літературі, що її душею стає політика. Співзвучні духовному кліматові епохи й ранні патріотичні канто Леопарді: «До Італії» (1818), «На пам'ятник Данте» (1818), «До Анджемо Маї» (1820), «На весілля сестри Паоліни» (1821), об'єднані спільною тематикою.

Канто «До Італії» по праву вважається вершиною патріотичної лірики Рісорджіменто. Італія, до якої звертається поет, постає перед нами в образі прекрасної, але стражденної жінки. Руки її скуті ланцюгами, голова опущена. Але і в горі вона зберігає велич і гідність. Її врода — врода античної богині.

Поетичний образ тяжіє до скульптурного втілення, воскрешаючи в пам'яті твори різьбярів древності. Печальна доля батьківщини пробуджує в душі ліричного героя обурення. Поет то гнівно звинувачує, то впадає у відчай. Його вірш зумисне нерівний, позбавлений музичної наспівності. Постійне чергування вигуків і риторичних запитань створює особливу напруженість віршового ритму. Бар'єри часу й простору зникають. Поет чує гамір битви, бачить блиск зброї. Але це не бій за свободу пригнобленої і катованої Італії. Сини її воюють у військах Наполеона во славу своїх поневолювачів. Тема недостойних синів Італії вводитьься цитатою з роману Уго Фосколо «Останні листи Якопо Ортіса»: «Та де ж сини твої?..»

Ганьба сьогодення оживляє в пам'яті образи героїчного минулого. Але не імператорський Рим приваблює автора канто. Еллінські юнаки, що віддали життя за свободу вітчизни, ближчі ліричному «я» поета. Найвище для нього щастя — загинути з усмішкою на вустах, окропивши своєю кров'ю землю нещасливої батьківщини. Така смерть достойна героя: «Я сам за тебе кинуся у бій! Хай кров моя запалить Вогонь у грудях італійцям!»

У цьому глибоко особистому творі характер поета, його погляди на сучасність відбилися з незвичайною виразністю. Це канто позначене й особливою художньою майстерністю. Леопарді в ньому не раз звертається до досвіду своїх попередників, передовсім таких любих йому Данте й Петрарки. Сам пое-

тичний образ Італії, очевидно, породжений дантівськими терцинами («Італія — раба») й лунким віршем канцони Петрарки («Італія моя»). Зберігається в ньому вірність пісенній строфі Петрарки. Використання архаїчної лексики, яке надає канто особливої урочистості, нагадує про сліди класичної двомовності всередині національної мови. Ренесансні ноти в цій патріотичній симфонії змінюються грізними акордами монологів В. Альф'єрі. Повтори займенника «ти» посилюють риторичну дикцію вірша, порушення порядку слів підкреслює нерівний ритм канто.

Ряснота асоціацій, однак, не породжує відчуття еkleктизму. Скорше навпаки. Сама тема канто передбачає цю художню подорож у часі. Минуле й теперішнє Італії поет охоплює поглядом як епізоди єдиного процесу. Свідома орієнтація на літературну традицію невіддільна від романтичного тяжіння до глобальності, узагальнено поетичного бачення історії.

Тема відповідальності за судьби вітчизни звучить і в канто «На пам'ятник Данте». Контраст минулого й сьогодення знов визначає сюжетну побудову твору. Минуле Італії, однак, постає тут в іншому ракурсі. В «Думках», говорячи про свою любов до батьківщини, поет наголошує: «Не за могутність я люблю її — могутність її давно згинула; не за чудовий клімат — це мені байдуже; не за її прекрасні міста — до них мені мало клопоту, а за геній італійської нації, за літературу, яка з усіх літера-

тур світу найближча до грецької і латинської». Італії, великому її мистецтву присвячене й це канто:

О дорогі, божественні мистецтва,
Живіть і славете наш сердешний люд,
Розрадо наша і надія,
Ви наша гідність, що не тліє!

(Переклад Д. Паламарчука)

Нагадуючи сучасникам про славу їхніх великих предків, Леопарді прагне пробудити в душах сучасників гнів до поневолювачів батьківщини. Нащадки поета-патріота Данте не повинні смиренно приймати рабство. Їхній обов'язок — боротьба за гідність вітчизни, що явила світові таке довершене мистецтво.

У ранніх громадянсько-патріотичних канто Леопарді розкривається сама епоха Рісорджіменто, її політичні проблеми, естетичні погляди. Обурено говорить Леопарді про загарбницьку політику Наполеона, про бездіяльність сучасників. Саме поняття боротьби автор сприймає гостро романтично. Ліричний герой канто — героїчний ентузіаст, самотній борець. Свідомість патріотичного обов'язку невіддільна в його душі від пристрасної жадоби діяльності в ім'я свободи батьківщини. «О душа щонайблагородніша, висока й мужня, — саме такою, а не іншою мала б бути лірика!» — вигукує П. Джордано, поетів друг. І знов, через кілька днів: «О мій Джакоміно, який ти дивовижний і великий поет! Скільки честі, а може, й добра судилося тобі зробити нашій бідній матері — Італії».

Водночас із патріотичними канто, які щирістю

і громадянськістю почуттів нагадують лірику Шевченка й Петєфі, Байрона та Міцкевича, Леопарді створює низку ідилій: «Безмежність», «Вечір святого дня», «До місяця», «Сон», «Самотнє життя». Це невеликі, найчастіш пейзажні замальовки, сповнені глибокого філософського змісту.

Цікаве в цьому плані канто «Безмежність», за часом — перша з ідилій. Простий звичний пейзаж — пустельний пагорб, живопліт, — оживає, пройшовши через сприйняття ліричного героя. Читач немовби відчуває легкий подих вітерцю, що заплутався в гіллі дерев, чує заворожливе мовчання безмежності. Природа в цьому канто — щось сильне, вічно оновлюване. Відчувши її незмірність, людина наближається до таємниці буття.

Поняття безмежності постійно осмислювалось Леопарді-поетом і Леопарді-філософом. Одну з варіантів античної поезії він вбачав якраз у її орієнтації на безмежність. Малюючи річ, античні майстри зображали її кількома мазками, надаючи цілковиту свободу уяві. Сухий раціоналізм сучасних поетів неминуче тягне їх до обмеженості, кінцевості. Слід, проте, згадати, що схожі думки висловлювали й поети-романтики, наприклад, Новаліс, який вважав, що «в кожному поетичному творі кризь запони правильності має просвічувати хаос».

Хвилююче почуття невизначеності пронизує поетичний лад канто «До місяця». Його романтичний колорит виразніший. Розчинившись у мінливому місячному сяйві, щезла чіткість ліній. Світ, побаче-

ний поетом крізь завісу сліз, що заливають йому очі, став хисткий і туманний.

Природа, людина, час — ключові образи ідилічних канто Леопарді. Ми їх знаходимо і в поезії «Вечір святочного дня». Світ, створений поетовою уявою, впізнаваний у своїй мінливій сталості. Знов безвітряна місячна ніч, спить природа. Почуття вмиротвореності й спокою одначе несподівано зникають. Споглядальність поступається місцем емоційному вибуху почуттів:

І себе питаю,
Чи жити ще мені лишилось довго,
Й на землю падаю з тремтінням, з криком.
Ця літня зелень! Ці жахливі дні!

(Переклад Г. Кочура)

Заголовок канто зазвучав по-новому. Святочний день минув, йому на зміну приходять будні. Швидкоплинність часу жахає поета. Трепетний захват перед безмежністю полишає ліричного героя. Філософський конфлікт несподівано наповнюється політичним змістом. Адже час замахнувся навіть на велике минуле Італії, вищрававши славу її могутніх предків. Нащадки забули їхні героїчні діяння.

Ліричний герой громадянських канто — полум'яний борець, патріот. Ліричний герой ідилій — мислитель, філософ. Відмінні сфери їхньої дії: світ суспільних відносин і світ природи. При всій своїй зовнішній несхожості вони, проте, внутрішньо близькі. Споріднює їх насамперед бунтівний дух, прагнення перемогти пасивність, нерухомість. Гостро переживаю-

чи свою самотність, вони не скоряються, не втрачають віри в духовне відродження людини.

Після 1822 року в поезії Леопарді посилюються скорботні ноти. Пристрасна емоційність ранніх канто дедалі частіше змінюється стриманою медитативністю. Це час створення філософсько-ліричних віршів: «Брут молодший» (1822), «Остання пісня Сапфо» (1822), «Гімн патріархам» (1822), «Нічна пісня пастуха, що кочує в Азії» (1830), «Тиша після бурі» (1830), «Любов і смерть» (1833) — й кількох власне ліричних: «Відродження» (1828), «Спомини» (1829), «До себе самого» (1833), «Аспазія» (1833) та інших.

Напружена думка поета спрямовується тепер до проблем трагічної недовершеності світу. Він прагне осягнути цей світ у всій його дисгармонійності, осмислити роль, призначену людині в складному й ворожому їй універсумі. Леопарді аж ніяк не збирається цілком відмовлятися від своїх давніх поглядів. Але дійсність, міняючись, породжувала нові проблеми. Канто писалися в період політичного лихоліття, що настало після розгрому карбонарського руху. Спад революційних настроїв супроводжувався духовною кризою, і вплив її відчув на собі й творець канто. Здавалось, сама логіка історії виключала можливість героїчної дії. Прямий діалог із сучасниками втратив свій смисл. Поет-трибун, що досі гнівно викривав бездіяльність своїх сучасників, стає поетом-філософом, якого хвилює трагедія людського буття.

Глибоко вистраждана потреба досягнути довколишнє — така особистісна основа філософських канто Леопарді. Поет прагне проникнути в саму суть явищ, пов'язати трагічні проблеми сучасності з глобальними питаннями буттєвого плану. Проте ця «мандрівка до витоків» виявилася зовсім не простою. Розум не знаходив пояснення чи виправдання багатьом сферам людського життя. Звідси — песимізм, трагічний надрив, відчуття нескінченної самотності. Одначе, навіть усвідомивши свою ущербність, ліричний герой канто не скоряється, а повстає проти природи, що створила його нещасним.

Дерзновенність думки властива героїні канто «Остання пісня Сапфо». Світ природи, що оточує Сапфо, чарівливо прекрасний. Сповнені величі розбурхані стихії, зворушливо чудова краса погідного дня. Але колишня гармонія світу й людини втрачена. Поета не задовольняє вже й руссоїстська концепція всесвіту: «Картина природи являла мені тільки гармонію та пропорції, картина роду людського являє самі лише сум'яття і нелад!» Леопарді розвиває цю антитезу, вносячи в неї елементи романтичного богоборства. Природа сама винна в існуванні хаосу. Людина — ізгой у цьому світі.

Абсолютизуючи історичну суспільну несправедливість, добачаючи в ній прояв вищої необхідності, поет не змиряється з цим. Природа — джерело зла й нещастя. Внутрішній світ людини зовсім не такий. Адже для нього природні стремління до духовної свободи, тяжіння до краси. Недовершеність,

дисонансність буття викликають у героїв Леопарді почуття гострого, глибоко особистісного болю. Але і в відчаї вони здобувають мужність. Природа позбавила Сапфо надії на людське щастя, створивши її потворною. Сваюля природи викликає у героїні пристрасне обурення. Вона жадає щастя, краси, дії. Не приймаючи дарованої їй жалюгідної долі, Сапфо добровільно йде з життя. Кінчає життя самогубством і Брут («Брут молодший»), виступаючи проти долі, що засудила людину на вічне рабство. «Мої почуття до судьби завжди були й тепер такі, якими я зобразив їх у «Брутові молодшому»,— писав незадовго до смерті Леопарді.— Я маю досить мужності, щоб не намагатися зменшити тягар моїх нещасть ні легковажною надією на гадане майбутнє блаженство, ні ницою покірністю судьбі».

Особливої вивершеності філософські погляди поета набувають у так званих «великих ідиліях»: «Нічна пісня пастуха...», «Любов і смерть». «Нічна пісня пастуха...» — один із найдовершеніших його творів. Натхненний ліризм повднується в «Пісні» з незвичайною напруженістю думки. Все в цій поезії метафоричне й водночас напрочуд конкретне. Безконечність тут — не абстрактна категорія. Ми «переживаємо» безконечність, майже дотикаємося до неї. Безмежні поля, осяяні місячним світлом, нескінченні дороги, якими бреде самотній пастух і його невелика отара. Перед нами знов постають знайомі образи: нічний ландшафт, місяць. Але цей пейзаж породжує зовсім інше почуття. В ранніх канто ге-

рой спрямовував свій допитливий погляд удалину, мріючи в таємничості нічного неба побачити відбиток вічної таїни буття. Довкола нього був звичний, хоч і сумний пейзаж: заснуле містечко, околиці. Поета вабила не так сама безконечність, як її сприйняття ліричним героєм. Нині безконечність — це саме втілення непорушних і жорстоких законів світобудови.

Бреде дикими пустелями Азії пастух, крок за кроком відмірюючи землю в безцільному своєму, знов і знов повторюваному рухові. Неквапно пливе в небі місяць, осяваючи його шлях. Ми ніби ще раз бачимо ту саму картину, але вже згори. Згорблена постаць старого здається тепер ще жалюгіднішою, а пустеля — ще безмежнішою. Пастух — мізерно мала часточка всесвіту. Він слабкий, беззахисний. Короткий та обтяжливий його земний шлях. Місяць — безсмертне світило, що байдуже споглядає страждання людини. І все ж обидва вони однаково невилітні, безсилі зупинити своє осоружне блукання. Єдиний жорстокий закон буття тяжіє над ними, подолати його не дано ні смертній людині, ні божеству.

Тема блукань була органічна для мистецтва романтиків. Образ приреченого на вічне блукання героя є в Жуковського й Шеллі, Шлегеля, Ленау й Вагнера. Найчастіше це персонаж, проклятий за вину перед людьми чи за повстання проти деспотизму богів. Герой Леопарді і близький до романтичних «блукальців», і відмінний від них. Єдина причина

його страждань — у тому, що він людина. Трагічна вина не тяжіє над ним. Тим більш обгрунтований його бунт проти жорстокої сили природи. Зухвала думка завдає героєві страждань, але пастух не хоче, мов та жалюгідна отара, знайти спокій у незнанні своєї долі. Стомлений, придавлений важкою ношею до землі, пастух мріє про політ. Героїзм думки притаманний самій природі Людини.

Джакомо Леопарді в «Пісні пастуха» — насамперед поет думки. Декламаційний тон ранніх канто зникає. Майже не використовуються риторичні вигуки. В ідилії переважає запитальний стиль. Питаннями, що лишаються без відповіді, поет висловлює свої сумніви, бунтівні почуття. У своїх канто Леопарді взагалі охоче використовує нову вільну метрику вірша. Він то відмовляється від рими, то вдається до неї, чергуючи римовані й неримовані рядки.

Збагнути трагізм і героїку людської долі прагне Леопарді і в ліричних канто другого періоду. Створення інтимної лірики — одне з досягнень романтичного мистецтва. В поезії романтизму підвищується узагальнююче значення жанру, що характерне й для ліричних канто Леопарді. Його «Консальво», «Сільвія», «Аспазія» сповнені глибоко філософського, символічного значення. Герой канто — насамперед мислитель, що прагне збагнути природу любові, осмислити жорстокі закони світобудови, які перетворюють це найпрекрасніше почуття на джерело страждань для людини.

Всеохопливий протест почуттів і розуму проти

будь-яких заковів, що сковують людську природу,— лейтмотив філософської лірики поета 20—30-х років. «Поезія Леопарді 20—30-х років з усіма її протиріччями відбила у філософській і ліричній площині те жадання дії, жадання боротьби, яке було домінуючою думкою кожного італійця»,— наголошує І. К. Полухтова, автор низки робіт, присвячених творчості поета. І далі: «Що затягіше писав італійський лірик про загибель, то дерзновенніш мріяв про відродження».

Пізніша творчість Джакомо Леопарді припадає на 1833—1837 роки. Визвольний рух в Італії переживає новий підйом. Активізація духовних сил у країні відгукнулася і в творчості Леопарді. В ці роки поет створює три великі твори: «Палінодію» (1833), «Дрік» (1836) та «Параліпомени до «Батрахоміоматії» (1837). Вони написані в новій для митця манері. Історична дійсність знову вторгається до світу його поезії. Малюнок стає виразнішим, сатирично рельєфним.

Сатиричною фрескою є, наприклад, «Палінодія» (гр.— «зречення»), яка продовжує багато в чому традиції просвітительської сатири. Слідом за Вольтером і своїм співвітчизником Дж. Паріні Леопарді використовує засіб гаданого звеличання. Поет зумисне зрікається колишніх помилок. Світ видавався йому недоладним, людське існування—безвідрадним. Але, може, він помилявся і на землі нарешті запанувало всезагальне благоденство? Виникає нова антитеза: видиме і суще. Вже не вся історія

людства, а XIX вік у всій його складності притягає увагу поета. Безмежна пустеля буття («Нічна пісня») набуває чіткості й виразності географічної карти. Миготять географічні найменування: Марокко, Бостон, Індія, Європа. XIX вік постає в диму сигар, вигуках газетярів, гуркоті машин.

Композиція вірша вільна й розкута. Поет демонструє все нові грані створених ним поетичних образів. Своєю насиченістю сатиричний текст починає нагадувати газету, друкарський аркуш якої легко вміщає найрозмаїтіші повідомлення. Ця схожість не випадкова. Адже саме газетне слово є для Леопарді втіленням брехні й лицемірства. З гіркою іронією дякує поет газетам. Адже саме вони відкрили йому очі на всі блага, що їх дає технічний прогрес. Якщо вірити пресі, людство уже вступило в епоху всезагального благоденства. З дошкульністю, гідною Свіфта, говорить поет про гадані блага, даровані людині буржуазною цивілізацією. Про сосну, що точить мед, безперечно могли б помріяти й славетні академіки з Лагадо. Навмисне захвалювання обертається затятим неприйняттям. Газетний аркуш мовби зіжмакано і презирливо одкинуто геть. Його фальшиві фрази приховують правду про руйнівну владу грошей, про кровопролитні війни, що провадяться в ім'я збагачення. Одним із перших у літературі творець «Палінодії» присвячує кілька викривальних рядків і «американській демократії», антигуманна сутність якої ще не була зрозуміла більшості його сучасників.

Зберігаючи близькість до поетики просвітительської сатири, «Палінодія» виходить за її межі. Леопарді, людина палкої, страдницької душі, сприймає недосконалість капіталістичної цивілізації як глобальну космічну трагедію буття. Романтична антитеза «людина — несправедливий світолад» присутня і в «Палінодії». Не згасає і богоборчий пафос канто. Він невіддільний від чіткої моральної позиції автора. Поетові болить за людину, він невтомно шукає відповіді на питання про причини зла, що панує в світі. Іронічна тональність вірша, контрастуючи з трагічним змістом авторських роздумів, увиразнює внутрішню напруженість цього пошуку.

Наприкінці творчого шляху поета його трагічне світосприйняття втрачає колишню цілісність. У «Палінодії», наприклад, хоч і зберігається думка про всезагальність зла, проте саме поняття зла набуває цілком визначених прикмет часу. Ще ближче до подолання песимізму підходить Леопарді в поемі «Дрік, або Квітка пустелі». Ця поема — алегоричний твір. На неродючому ґрунті Везувія звівся тендітний та беззахисний кущик дроку. Постійна небезпека бути знищеним вогняною лавою не лякає скромної квітки. Безстрашно стоїть вона, обдаровуючи світ своїми ніжними пахощами. Маленький кущик дроку і мертва пустеля. Багато що в цьому образі здається знайомим. Адже кам'янистою пустелею брів зморений Пастух. У «Дрокові» лихе начало, втілене в природі, здавалося б, наділене ще більшою могутністю. Вогнедишний Везувій таїть

у собі страшну загрозу несподіваного знищення всього живого. Та саме тепер виникає сумнів у всесиллі зла. Маленький дрік виріс на мертвій землі, й вона ожила. З'явився тендітний росток надії.

Поема вражає дивовижною витонченістю малюнка. Чутлива, легко вразлива душа митця постає тут у всій своїй незахищеності. Й водночас у кожному її образі — сила думки, що жадібно прагне пізнання. Що є людина в цьому безмежному світі грізних сил природи? В чому її призначення? З фаустівською наполегливістю знов і знов вертається поет до цих питань. Квітка, що росте в пустелі, для Леопарді — символ людського дерзання. Патетично звучить у поемі прометеївська тема. Людська доля печальна. І все ж призначення людини не в покорі, а в дерзновенному неприйнятті своєї судьби. Великий той, чие серце відкрите для людей, сповнене любові та людяності:

...хто гнів і зненавиду
На брата не звертає,
Що гірш за всяке лихо,
І знов же винуватить не людину
В тих злигоднях своїх...

(Переклад М. Литвинця)

Полум'яний борець і сумовитий філософ, Джакомо Леопарді прагнув пояснити й змінити світ. Його канто будили думку, а отже, спонукали до дії.

* * *

Перу відомого англійського прозаїка А. Конан Дойла належить есе із загадковою назвою: «За чарівни-

ми дверима». Зачиніть двері вашої кімнати, запевняє письменник, і ви опинитеся в чарівній, прекрасній країні. Все нище, все негарне залишиться позаду. Перед вами ваша книжкова полиця, де рядами стоять томи, пропахлі друкарською фарбою. Кожна оправа ховає в собі живу людську душу. Протягніть руку — і поряд з вами опиняться ваші благородні друзі. Це видання може збільшити їхнє число. Вперше український читач дістає змогу проникнути в світ поезії Джакомо Леопарді. А зараз починається розмова з поетом...

Олена АЛЕКСАНДРЕНКО

ΠΟΕΣΙΪ

ДО ІТАЛІЇ

Моя вітчизно, бачу я портали,
Колони й арки, статуї і плити
Далеких предків, та не бачу слави,
Ні лаврів, ані криці, що колись
Обтяжувала прабатьків. Ти стала
Беззахисна, чоло одкрите,
Ти без шолома й панцера на грудях!
О леле, скільки ран у тебе,
Яка скривавлена, бліда й забута
Ти, найпрекрасніша з жінок!
Скажіть, благаю, земле, небо,
Хто сплюндрував її, ба гірше — пута
Накинув їй. Тепер простоволоса,
Занедбана і безпорадна,
Ховаючи у пелену чоло,
Сидиш і плачеш ти у час негоди.
Ридай, Італіє, якій було
Призначено звестися над народи
Усупереч мінливій долі!
Моя Італіє, якби
Два джерела замість очей ти мала,
І то не стало б сліз оплакати
Твоїх утрат, скорботи і ганьби!
Колись владарка, ти рабиня нині,

І всяк, хто згадує твою пишноту,
Сьогодні каже: «Так, колишня велич
Звелась ні на що!» А чому, о леле?
Де честь твоя, де гідність і відвага?
Хто вибив з рук твоїх меча?
Хто підступом і зрадою зірвав із тебе
Пурпурну мантию і золотий вінок?
Скажи, коли і як із висоти такої
Так низько впала ти?
Хто оборонець твій,
Чи лицарі перевелися? Зброї, зброї!
Я сам за тебе кинуся у бій!
Хай кров моя запалить
Вогонь у грудях італійцям!
Та де ж сини твої? О, я вчуваю
Бряжчання зброї, гуркіт колісниць,
І гук, і сурми. То в чужому краї
В диму та полум'ї дзвенять мечі
Дітей твоїх. Поглянь,
Поглянь, Італіє: чи то лиш сниться,
Чи й справді там комонні, і піхота,
І зброї блиск, мов спалах блискавиці
У хмарах грозових? Чому ж одводиш
Тремтливий погляд свій. Твоє там військо!
За віщо ж гинуть на полях чужих
Сини твої? О боги! Італійські
Мечі твоєму ворогу слугують!
Нещасний той, хто на війні вмирати
Не за вітчизну мусить і дітей своїх,
Не за дружину вірну, а за ката,

Той, хто, конаючи, не міг сказати:
«Мій рідний краю,
Життя, яке ти дав, тобі вертаю!»
Благословенні ті часи далекі,
Коли на смерть ішли за батьківщину
Когорти лицарів, і Фесалійські
Ущелини, де жменька греків
Лукаву долю й персів подолала.
Здається, хвилі, дерева і скали
Мандрівцям стиха гомонять донині,
Як купою на купі
По всьому берегу на цій долині
За Грецію лягли звитяжці трупом.
Скажений Ксеркс майнув тоді навіки
За Гелеспонт і правнукам найдальшим
Став посміховиськом навіки.

А на Антельський пагорб, де, полігши,
Безсмертні стали ці святі герої,
Піднявся Сімонід.
Дивився він на скорбне поле бою,
І струмували сльози по щоках.
Він ледве на ногах тримався
Із лірою в руках.
— Щасливі ви, що за вітчизну любу
Охоче йшли на битву і на згубу,—
Вас любить Греція й шанує світ.
Яка любов, яка шалена пристрасть
Жахливій долі навстріч вас вела?
Чому веселою для вас була

Остання у житті година,
Що з усміхом ступили ви
Той крок скорботний і важкий?
Здавалося, ви йшли на бенкет, не на жертву,
На певну смерть, де ждали вас
Лиш морок Тартару і хвиля мертва.
Там не було убитих горем,
Ані дружини, ні дітей при вас,
Як, неоплакані, у смертний час
Конали ви на березі суворім.
Та ждала персів неодклична кара:
Як падає на череду драпіжний лев,
Боки й хребет шматує бугаві,
Тоді впивається зубами в карк
І люто шарпає підгорля,— так
Ватагу перських розбишак
Спіткала еллінська відвага й гнів.
Ущент напасники розбиті ниці,—
Довкола трупи коней і людей,
Ген крізь розметані і шатра, й колісниці,
Біжать недобитки, а перед них
Блідий, розгублений тиран.
Знеможені і кров'ю вражих ран
Забризкані, уже й герої греки
Один за одним падають.
О, слава невмирущим вам,
Хто житиме в легендах і піснях народу!
Пообриваються скоріше зорі
І, зашипівши, позгасають в морі
Бездонному, аніж любов до вас

В людських серцях погасне.
Могила ваша — вівтар. Матері сюди
Дітей приводять нині,
Щоб крові вашої сліди
Їм показати і вклонитись вам.
До вас, благословенні, припадаю,
Цілую ці грудки й каміння,
Що славлені по всій землі навік.
О, чом не міг я полягти із вами,
Священну землю кров'ю окропити!
Якщо ж не випала для мене доля ця,
Нехай звучить із волі неба, о герої,
У громі слави вашої гучної
І слава скромна вашого співця!

НА ПАМ'ЯТНИК ДАНТЕ,
споруджуваний у Флоренції

Під миру білими крильми
Уже народ наш згуртувався знову,
Але від пут душевної дрімоти
Ще й досі не звільнилися ми.
Нещасний край нестиме ті кайдани,
Аж доки прикладу не перейме
Великих прадідів своїх.
Моя Італіє, схилися перед ними,—
Ти ж овдовіла, як не стало їх,
А ті, хто є, не варті шани.
Поглянь назад: о, скільки там імен гучних!
Проймися ж соромом, прокинувшись з ганеби,
Ридай і гнівно нарікай на себе,
Бо нині плач без гніву — річ даремна.
Повстань во гніві правім і святім,
Зведись і порівняй же їх —
Преславних прадідів і правнуків нікчемних!

Прибувши в край тосканський, неблизький,
Питали нас чужинці, де Він,
Де спочива прославлений співець, який
До меонійського співця піднявся.
І їм — о сором! — в нас відповідали,

Що не лише його холодний прах
В землі чужинній, на вигнанні
Занедбаний лежить,
А й досі ти, Флоренціє, ще не подбала,
Щоб тут, у своїх мурах, на майдані,
Хоч камінь положить тому, за кого
Тебе шанує цілий світ.

О ви, достойні, що взялися змити
Цей знак ганьби із отчої землі,
За труд ваш будуть вас любити
І вік благословлятимуть всі ті,
Хто до Італії зберіг чуття святі.

Любов до батьківщини вас позвала,
Любов до страдниці. Давно вона
Жалю в серцях дітей своїх не зна!
По днях погожих, нетривалих
Йй небо шле все тяжчі дні.
Від тих страждань, тривоги і одчаю
Вже сліз рясних потік не висихає
На матерніх щоках,
На одежині вбогій.
О вірні, праведні синове,
Почин жаданий ваш — святий!
Та де ж мені знайти б те слово,
Той племінь чистий і живий?
Як запалить у серці кров,
Щоб труд ваш, о мужі великі,
Натхнення ваше і любов
Поглибити й прославити навіки?

Вам сил додасть сама лип тінь Його
І щемом радості наповнить груди.
Хто ж ваших поривів огонь,
Зворушені обличчя ваші
Спроможний змалювати буде?
Таж смертних мова не здола
Проникнути в святі діла,
Як сказано: «Невігласи, йдіть пріч!»
О скільки сліз на цей священний камінь
Італія проллє! Чи зникне він?
Чи будуть знищені роками
І вапа слава, і натхненний труд?
О дорогі, божественні мистецтва,
Живіть і славте наш сердешний люд,
Розрадо наша і надіє,
Ви наша гідність, що не тліє!
Звеличуйте ж і на руїнах
Італію!

І я скорботну матір вшанувати мушу
Єдиним тим, що в мене є:
Різцем вкладаєте ви в мармур душу,
Я ж слово їй несу своє.
Етруської поезії славетний отче,
Якщо з землі, яку з любов'ю
У світі ти так високо підніс,
Про наші заходи й долине вість
До ваших берегів — вона не вельми
Порадує тебе:
Таж мідь і мармур — то пісок і віск

Супроти слави славної, що по собі
Залишив ти. Якби
Тебе забули діти вдома —
Страждань жорстокіших, ще більших
Зазнав би твій народ невітшний,
Уже б нікому в світі не відомий.

О, не за себе ти радіш,
Але за свій сердешний край,
Коли минувшина дідів бодай
На мить пробудить гідність
Твоїх синів ледачих, слабодухих
І змінить вигляд потурнацький їх...
Ба, навіть в час тяжкої боротьби,
Вже знічена, Італія тобі
Останню шану віддала як сину,
Коли ти остаточно в рай полинув.
А нині ось чого вона сягнула,
Колишня владарка, цариця!
Ти б не впізнав її, якби це
Побачив нині. Облягли її всі лиха.
Мовчу уже про давні рани, та сьогодні,
Коли звалилося найгірше з лихоліть,
Вона сплюндрована стоїть
Над хмурим урвищем безодні.

Щасливий ти: тобі не довелось
Ганьби такої пережити,—
Не бачив ти, як бились наші жони

В обіймищах брутальних солдатні,
Не бачив, як міста руйнують, як вони
Спустошують оселі і лани,
Як ворог утвори високого мистецтва
Вантажив на вози, поганив,
За Альпи везучи в полон ганебний;
Не чув образ і голосу катів,
Що сповіщав під брязкання кайданів
«Свободу» нам. Чи є на світі
Такі страждання й глум,
Який би ще над нами не тяжів?
Що пощадили варвари неситі?
Якого храму, вітваря не осквернив
Ненатлий зайда?

Чому в лиху годину народились ми?
Чому не вимерли ми перше,
Аніж до нас ці нечестивці, вдершись,
Зробили наймичку із нашої вітчизни?
І гине честь її, вона уже й сама
Конає в лещатах залізних.
Нізвідки порятунку їй нема,
Ніхто їй не гамає болю
Жорстокого. Мій любий краю,
Марнуються життя і наша кров
Не задля тебе. І вмираю
Я не за твій гіркий талан,
Тому і гнів кипить у мене в серці.
А скільки згинуло синів твоїх од ран
У битвах, десь на чужинецькім полі,

Не за твою, вітчизно, волю,
А за катів твоїх!

Якщо, о батьку, це тебе не ранить,
Ти, певно, сам себе там зрадив.
О безталанної Італії сини!
Достойні смерті кращої, вони
В краю суворому на ратнім полі
Конали. Їм усе було вороже:
Земля і небо, люди і голодний звір.
Скривавлені, півголі,
Їх тисячі лягло, де лежем
Був лід та сніг. У передсмертних муках
Італія ввижалась їм. Вони казали:
«Померти б нам не від негоди,
А від меча за честь і за свободу
Твою, вітчизно дорога.
Ми ж молоді і повні сили
Мремо незнані, без хреста й могили
Отут за вбійника твого».

Їх ремство чула там пустиня лиш північна
Та завивання крижаних вітрів,
Коли вони відходили навічно
У небуття. І трупи їх,
Розкидані по морю сніговому всюди,
Поживою ставали хижаків.
Валялись поруч там герої й страхопуди,
Чиї давно забуті імена.
Страждань ви чашу випили до дна,

Земля вам пухом, страдники забуті!
Ні тут, ні там
Спокою вік не знати вам,
Приреченим. В тяжких сконавши муках,
Спочинку вам-бо не знайти
На чужині, у крижаних просторах.
Сини скривавлені убогої вдови,
Так, як вона, нещасні тільки ви.

Італія не кине вам докору,
Вона кляне лише того, хто вас послав
Міцніші їй кувати ланцюги.
Вона весь час ридає, бита горем,
І слъози матерні гіркі
Єднає з вашими пекучими слъозами.
Якби ж, якби до мами
Збудився жаль в серцях безсилих і холодних,
Щоб з темної глибокої безодні
Вітчизну визволить! Славетний духу,
Скажи, чи вмерла до Італії любов?
Скажи, чи, відпалавши,

 пломінь твій навек погас?

Чи миртові, що в горі довго тішив нас,
Не зеленіти знов?
Чи нашої землі вінок пропасти може?
Чи прийде муж великий,
Хоч крапельку на тебе схожий?

Невже погинули навіки ми,
Тавровані безмірною ганьбою?

О, поки я живий, волатиму з мольбою:
Ледачий роде, обернись до предків
І на руїни глянь, на мармур і на храми,
Картини і сувої. Задумайся,
Яку-бо землю топчеш ти ногами.
Чого ж отут лишавшся?
Вставай і йди собі!
Ні, не тужитиме вітчизна за тобою,—
Як тужить в горі по мужах великих,—
Якщо вже плодить нищих та безликих,
То краще їй зостатися вдовою!

ДО АНДЖЕЛО МАІ,

що знайшов
Ціцеронові книги
«Про республіку»

Італє сміливий, пощо невтомно будиш
Ти наших прабатьків?

І їхнє слово із могил ведеш навіщо
В цей мертвий вік — його ж бо опосів
Нудьги туман тяжкий? Так гучно й віщо,
Так часто предків глас ще не лунав
Від днів тих богатирських,
Бо німував! Остільки воскресінь —
Чому, пощо? Заблисла мить — і встали
Ті гоїні книги, вік їх зрить уяв,
Що порох монастирський
Во тьмі беріг їх, повні дум, горінь
Творіння дідні. Що за дух тобі, італє,
Вділила доля! Марно, далєбі,
Ми ганим дух, хвалу воздаючи судьбі.

Та вже ж без ради сил небесних, без призову
В це наше забуття
Важенне, забарне, глухе, стосильне
Не бивсь би знов і знов — щомиті вороття! —
Отецький поклик. Знать, боги прихильні
Ще до Італії, іще з безсмертних хтось
Нам благоволить досі...

Отож пора і час — не зараз, то коли ж? —
Іржу зшкребти із доблестей італьських,

блиск вернути!

Нам стільки вже почути довелось
У нашім безголосі
Воляння із гробниць, і попідземний движ
Герої чинять, пнуться позабуті
Дознать, Італіє, чи ти і в ці роки
У серці давній страх плекаєш залюбки.

То ви ще маєте якусь на нас надію,
Славетні? Ще не все
Утрачено? Чи, може, вам запона
Прийдешнього відкрита? Бо мені несе
Воно руїну, біль, і де та оборона,
І непроглядна даль, і лиш казки та сні
Надія навіває —
Оце лиш бачу. Вже ж успадкував плебей
Безчесний, підлий — ваші ті оселі,
Кров вашу висміяв, і слово, й труд ясний
Мов безцінь зневажає,
Не задрить вічній славі, й стид не їсть очей
Йому, а вколо пам'ятників знай веселе
Безділля грає... Наш цей ницості взірець
Послужить майбуттю для ліплення сердець.

Ніхто ж не дбав, о духу благородний,
Про отчий заповіт,
Ти дбав один — благословила доля
Тебе, аби ти вивів знов на білий світ

Ті дні, коли крізь забуття, мов крізь неволю,
Приходили, несли слова яси
Старі співці божисті,
Що їм природа, вкутана в казки,
Рекла, вони ж Афінам, Риму всолоджали
Шляхетний спочив. О часи, часи,
У вічний сон імлистий
Сповиті! Отже, згин ще неблизький
Італії, ще осоружне нам оспале
Безділля — й вітер в краї цім ще не одну
Підхопить на льоту іскрину запальну.

Ще не схолов був твій священний попіл,
Ти, хто судьбі чолом
Не бив, кому здавалося милішим пекло
За землю, що шмагала глуфом, злом.
А пекло... Хто ще мав, як ми, таку запеклу
Недолю?.. Там твоя бриніла ще
Солодкомова ліра,
Коли торкалися її твої персти,
Нещасний закоханцю! От як, із страждання
Італьський спів зродився. Нас не так пече
Жорстока ця офіра,
Як душить нуд. Благословенний ти,
Кому життя плачем було! До смерку зрання
Докука в'яже нас; край люлі підроста
І на гробу сидить — та сама ніщота.

А ти прожив у зорях та морях, одважний
Лігурії ростку;

Ген за Стовпами, ген за тими берегами,
Де хвилю мовби чуємо шумку
У надвечір'ї,— плив ти безберегими річками
І сонце там десь зустрівач, коли
Для нас зайшло воно, і днину
Новонароджену, що згасла тут, у нас...
От зламано усі замки природи!
Тобі ті мандри до нових земель ой слави принесли,
А плив назад — пучину
Лише дражнив. Гай-гай, світ пізнаний — ураз
Рости перестав, ще й вужча; хлопцю вóди
І небеса просторіші здаються, і земля,
Ніж діду, що знанням свій погляд затуля.

Куди ті наші сні легкаві одлетіли
Про дивні племена,
Що в невідомих десь живуть краях? Про те, де зорі
Вдень спочивають? Чи про те, де таїна,
Де ложе завше юної Аврори?
Про старшої з планет тайний нічліг?
Умить вони де й ділись —
Всю землю куций умістив папір.
Все підрівнялося. Чого лиш не відкрито!
А й на вершок тим не зросли. З твоїх доріг
Та правда, що її добились,
Уяво люба, заверта нас, і з тих пір
Наш дух навік відлучено від тебе; в чар вповиту
Могуть твою дитинну забира в нас вік,
І втіху клопіт викрадати звик.

І ти ж тоді для снів родивсь, для тебе сонце
Світило молоде,
Палкий співцю турнірів та любові,
Ти сповнив мріями той вік щасніший, де
Жили, буяли вигадки чудові,
Нова Італії надіє. О палаци, тереми,
О лицарі, о донни,
О вежі, о сади! Як часто думав я
Про вас і сотнями дрібничок марних
Свій тішив ум. Тож правили людьми
Прекрасний шал, і дивна мисль бездонна,
І плинні радощі — та вже не з нами втіх сім'я,
Прогнали їх. А що лишилось? Що — як літ
прегарних

Зів'яне зелень? Років заметіль
Сплива, і тільки й є за все тривкіший — біль.

Торквато, о Торквато, в час той готувало небо
Нам — дух високий твій,
Тобі ж — самі лиш сльози. О Торквато
Нещасний! Навіть пісні тій твоїй живій
Не втішити було тебе; їй льоду не здолати,
Що ним тобі скували жар душі;
Ненавистю, злобою,
Труїв тебе тиран і міщанин. Любов,
Остання в нашому житті омана,
Покинула тебе. Твердою тінню, тьмою лжі
Здавалась ніщота речей тобі, а світ — сліпою
Пустелею. Вінець спізнілий не зборов
Твоєї смерті — милосердна й пожадана

Була вона тобі, не зла. Бо смертного кінця,
Спізнавши наше зло, всяк просить — не вінця.

Вернись, вернись до нас, повстань з могили,
Де німота й печаль,
Як знудьгувавсь за мукою, великий
Взірцю життя гіркого. Многий жаль,
Що ти спізнав, весь бруд тисячоликий
Стократ у нас помноживсь. Хто ж бо днесь
Тобі спочує вдома,
Як сам за себе всяк клопоче тут?
І дурістю хто не назве твою смертельну тугу,
Коли й сьогодні кажуть «божевільний» тут, не десь,
Найвищому, святому?
Коли не так та задрість — гірше всяких пут
Недбальство велич оплело, зв'язало тугу?
Хто дав би другого вінця чи хто б тобі вклонивсь,
Коли заглушує пісні тут клекіт рахівниць?

Відколи вмер ти, духу нещасливий,
Понині жоден муж
З ім'ям італоським не постав — один лиш,
Лише одна з-поміж окутих страхом душ,
Шалений алоброг, що хоч йому вділили ж
Одваги небеса — не зморена, суха
Земля моя убога.
Лиш на свою ту мужність спершись, на кону
Він сам-один повів, без помочі, без зброї
Війну з тиранами,— хоч ця хай вибуха
Війна мала, та строга,

Повстання марне, гнів недужих на страшну
Потугу сильних світу. Ось до бою
Стає він перший, а за ним — ніхто... Мовчуца хлань
З неробством душать нам всі зародки дерзань.

Ні, не прожив, а викричав життя він —
Суцільний гніву крик!
Смерть не дала ще гірше запустіння вздріти...
О мій Вікторію, цей не для тебе вік,
Ані цей край. Десь-інде хай мисленні квіти
Цвітуть — в часах, просторах. Ну, а нам би досхочу
Насититись спокоєм
Та хай веде нас посередність. Мудреці
Пішли, а юрби до єдиної межі прибились,
Що світ рівняє... О відкривачу,
Вертай життя сувоям,
Буди мерців, як сплять живі! Піднось мов зброю ці
Героїв давніх твори, дай нам їхню милість,
Щоб вік наш до життя потягся із багна,
До подвигів... А ні — то хай в ганьбі скона.

НА ВЕСІЛЛЯ СЕСТРИ ПАОЛІНИ

Тебе від отчого гнізда,
Від затишку та від благословенних
Оман, дитинних мрій — дарів небесних,
Що завдяки їм звабно вигляда
Для тебе край сумний, — тебе судьба грубезно
В прах тягне життєвий; нам стан мерзенний
Прийнять як долю небеса велять,
Аби, моя сестрице,
В час лютої грози
Зросло ще на родину нещасливу
Італії нещастя. Мужність чи даси
Своїм кровинкам? Безталання ж нице
Скупиться на поживу
Для доблестей — щомить
Терзає душу, щоб слабку розлить.

Нещасних а чи боязких

Синів породис. Краще хай нещасних. Бо незмірне
Провалля поміж доблестю і щастям вирив
Зіпсутий звичай. Пізно, в присмерку людських
Розвоїв — наші діти зводяться, щоб визрів
І дух і вчин їх. Дбай же, небо зірне!
А в тебе загніздиться в грудях жур,

Що пасинками долі
Ще, чого доброго, зростуть
Твої хороші, й ними гратись буде
То підлий страх, а то надія. Вас майбуть
Щасливими назве — цього чи ж не доволі?
Днесь ницість та облуди
В сім'ї — мов не ярмо...
Честь ганимо живу — загиблу ой чтимо!

Немало, жони, жде од вас
Вітчизна. Бо ж не на ганьбу чи шкоду
Для роду людського очам жіночим дано
Тим світлом тихим підкоряти враз
Залізо й племінь. Рада ваша всім жадана —
І воїнові, й мудрецю; й коли примчить зі сходу
На колісниці день, всяк кланяється вам.
Бід нинішніх причину
У вас вбачаю. Жар
Священний юності не через вас згасав?
А мужність нашу не жіночий робить чар
М'якою та крихкою? Розум сонний, хіть злочинна
І честь, що вже не сяє,—
Чи все це не одна
Італьських жон зманіжених вина?

Любов на подвиги веде
Того, хто знає істинну її; високих
Вчить поривів краса. Любить не може
Те серце, що, холодне і тверде,
Не звеселиться, як вітри вороже

Зштовхнуться, як Олімп закутається в змроках
Хмар грозових та як ударить грім
У гори. О дружини,
Дівчата! Хай вам ті,
Що трусяться за шкуру, що негідні
Вітчизни, на криві зійшли путі
Через нікчемство душ,— хай стануть ті мужчини
Немилі вам, огидні,
Щоб тільки той любов,
Хто не збабів, у вас в очах знайшов.

А то прозвуть вас: «матері
Народу боягузів». Хай потомство звикне,
Що честь до страдництва веде, а не до раю.
А хто хвалу складає рабській цій порі,
Зневагою того карайте. Хай для краю
Син виросте, для подвигів, хай вникне
У те, що предки цій землі дали.
Віншуючи героя,
Шануючи покон,
Росли у Спарті хлопці, поки подруги спартанки,
Як звичай древній вимагав від жон,
Меча припнуть їм — чорною аби косою
Вкрить дорогі останки
Знекровлені, святі,
Що згодом вернуться додому на щиті.

Віргініє, тобі краса
Всеможна пестила небесними перстами

Ланіти ніжні; ти погордувала
Свавільним паном Риму, й над тобою нависа
Державця гнів... Од снів солодких ще оспала,
Дівоча врода розквітала саме,
Коли розкрояв батьків гострий меч
Ті сніжнобілі груди
Й зійшла ти доброхіть
В Ереб похмурий. «Хай,— сказала,— отче,
Смерть мене візьме! Краще вже в могилі згнить,
Ніж на тиранським ложі. Так не буде,
Як нечестивець хоче!
Хай Риму дам снаги
Я смертю — вбий мене, мій отче дорогий!»

О благородна, в дні твої
Ясніш світило сонце, ніж сьогодні.
Утішена почнеш ти в могилі —
Сльозами рідний край вшановує її.
Глянь: вколо місця, де твої останки милі,
Ромулів рід на гніт протиприродний
Знов гнівом загорівсь. Глянь, голову тиран
Попелом посипає;
Забутливі серця
Свобода обпікає; Марс латинів
Важкий свій табір в рідні переніс місця
Від п'їтьми полюса та від жаркого краю.
Так вічний Рим, що гинув
З лихого недбання,
Життям дівоча доля знову осіня.

ПЕРЕМОЖЦЕВІ ГРИ В М'ЯЧ

Лице й солодку мову слави, хлопче
Шляхетний, пізнавай,
А ще — наскільки вища доблесть поту
За панночок дозвілля. Постривай,
Звитяжцю (як із плином літ, що ждуть не хоче,
Змагатись маєш звагу та охоту
Шкарлупкою ймення), — почуй лишень
Й високого запрагни. Цирку та арени гуком
Та шалом оплесків тебе на подвиг кличе
Любов народна в цей знаменний день.
До тебе й гордості, що на твоїм обличчі,
Клич матері-вдови:
Взірці прадавні честі обнови!

Той кров'ю варварів при Марафоні
Не обагрив меча,
Хто на елейські гони витріщавсь байдуже,
На нележку палестру бігуна та силача
Й не мріяв позмагатися, щоб скроні
Йому ввінчала пальма. А в Алфеї, друже,
Либонь, той гриви й боки коням обмивав,
Закаляним по славній перемозі,
Хто еллінською крицею, в еллінській лаві

Мідян біжучі юрби побивав,
А ті, знесилені, в блідій неславі
Зняли відчайний крик,
Аж в рабстві берегів старий Євфрат поник.

Чи, скажеш, марне все, що викрепе нам іскри
Темні, вогняні
Італських доблестей? що жар пригаслий духу
В недужих грудях будить день при дні?
А чи, відколи Феб жене сумні колеса бистрі,
Весь людський чин — лиш гра, подоба руху?
Чи менше в істині тієї марноти,
Аніж у вигадці? Адже ж сама природа
Обманом щасним, радісною тінню
Нам помага, і там, де звичай дикий, та святий,
У дерзновенні не ввійшов видіння,—
Там темним і нагим
Неробою став люд, його вся слава — дим.

Ще, може, прийде час, коли отари
Руїни осквернять
Італських храмів, і спізнають плуга
Сім пагорбів, і, може, й невелика років рать
Промчить, як заживе в містах латинських
сонцежарий

Обачний лис і темних пуцц потуга
Між сивих мурів зашумить ще й загуде,—
Якщо судьба не звільнить душ зіпсутих
Від забуття, погубного для краю;
Якщо все ближчої не відведе

Заглади, люду ницого не покарав
Те небо, що до нас
Вже й прихилилося, згадавши славний час.

Заплачеш, як переживеш, юначе милий,
Край нещасливий свій.
В його короні ти б сіяв алмазом,
Та край давно вже без вінця на голові,
В чім наша і судьби вина. Ті відgrimіли
Часи, коли вславляли Рим всі разом.
Ти ж розумом злети до неба сам-один.
Чого життя це варте? Лиш зневаги!
Блажен, хто в небезпеках забува себе самого,
Не лічить плину гублених годин.
Сахнувшись від фатального порога,
Від річки забуття,
Пізнаєм радість істинну життя.

ГІМН ПАТРІАРХАМ,

або Про першопчатки роду людського

Ще ж вас, отці славутні парості людської,
Оспівуватимуть речами хвалебними
Сини ваші скорбні; вічному рушієві
Зір небесних — ви ж бо миліші нас незрівнянно
І не такі жалюгідні душею,
На світ приведені! Смуток, плач невігойний,
Тільки народиться смертний, так же його обсядуть,
Що вже від сяйва ефіру йому солодші
Остання хвилина й могила темна,—
Ні милосердя не приносить, ні правди
Закон небесний. Он як над вашим ветхим
Гріхом, що всю потомність віддав тиранській
Потузі напастей та хвороб,
Лемент ветхозавітний мудрує! Тим часом інші
Більш вину синовню ганять, невгамовний розум,
Безум велій,— за нього ж Олімп розгніваний
На нас ополчивсь і рука зневажена
Природи піднялась; вже й полум'я животворне
Нам остогидло, вже материнське лоно
Пологи зненавиділо, і шалений
Збурився Ереб, рветься з глибин підземних.

Ти перший день побачив, і пурпурові
Лиця сфер кругойдучих, і парость

Полів молоду, і легіт, що вільно
Гуляв по луках незайманих, о ти,
Вождю прадавній, отче родини людської:
Як по скеллі в пустельні доли
Котилась хвиля гірська, розсипаючись
Нечуваною свіжістю; як в майбутніх
Затишних поселеннях людей преславних,
У гамірних городах мир незнаний
Панував, а схилами неораних пагорбів
Тихо й німотно лиш проміння бралось
Феба чи місяця золотого. О щасний,
Про переступи й грізні лиха незнаючий,
Пустельний землі престоле! О, скільки бід
Роду твоєму, безталанний отче, яку низку
Нескінченну гіркотних злочинів
Парки снують! Ось лють новоявлена
Оскверняє кровію братовбивства
Лани жадоби; і смерті огидні крила
Мусить пізнати ефір божеств'яний.
Трепетний скрізь братовбивця блукає, сахається
Від кожної тіні, ховається в пушах дрімучих
Від таємного гніву вітрів; перший
Купчить дахи на дахи, зводить оселі й царства
Для вбивчих турбот,— і вперше покуту
Відчайну, й сліпі смертні печалі
Захекані нагромаджує у притулках
Спільних тісних, де горбатого плуга
Рука зреклась нечестива, збридивши
Піт ратайський; де неробство пороги
Лиходійські обсіло; де в тілах ліннєство

Приборкало вроджену снагу, дух притупило
І рабство, це зло щонайлютіше,
Люд підбило під владу свою осоружну.

І ти, від гніву небес ще й від ревучого
Понад ярмами хмароносними потопу
Рятуючи сім'я лихе, о ти, кому першому
Від повітря сліпого, від дахів плавучих
Принесла голубиця біла знак надії
Відродженої, а потопельник-сонце,
Виринавши з хмар предвічних, оздобило
Гарною веселкою небо чорне!
Ось ти до берега пристав, і воскресають знов
Прикрі шаленства, нечестя блюзнірське
І всі-всі біди людства. Оскверняє
Далекі царства моря помстливого
Рука нечестива і навчас незнані
Зорі та береги плакати, бідувати.

І знов тебе, праведний отче, тебе, дужого,
Справедливого,— серцем згадаю, і рід твій
Вихованців шляхетних! Як пополудні,
Коли сів ти спочити у тихій своїй оселі,
Край заплави зеленої, годувальниці,
Де привільно паслася отара твоя,
Ощасливили тебе мандрівці небесні,
Благодать возвістили; як ти, о сину
Велемудрої Ревекки, ввечері
Біля криниці сільської, в долині милій
Арановій, де пастухи звідусюди

Сходились погуляти,— як запалав любов'ю
До Лаванівни-вродливиці,— непоборною
Любов'ю, що тебе в добровільне вигнання,
В найми тяжкі, на муки довгі, нестерпні
Послала,— тебе, духом високого!

Був таки час (ні спів аонійський,
Ні слава гучна — не морочать олжею
Черні жадібної), коли земля ця вбога
Добра була до нашого роду,
І лагідна, і прихильна,— вік золотий
Промайнув перед лихоліттям нашим. Звісно ж,
Ріки молочні не забілювали боків
Розколинам, що їх породили, ані тигр
З вівцями не жив у кошарі разом,
Ані пастух не гнав за іграшки, мов отару,
Зграю вовчу на водопій,— та людина,
Судьбі, мук, що судилися їй, не знавши,
Вільна була від муки; вигадка чудова,
Нижні омани, імлиста запона прадавня
Крили неба й природи сокровенні закони,
І корабель наш, сподіваннями тішачись,
До пристані допливав супокійно.

Так серед пущ каліфорнійських привільних
Парость благословенна встає, що їй не смочче
Бліда турбота серця ані недуга люта
Плоті не точить; ліс їй дає поживу,
Бескид — притулок, паділ — воду струмкову,
І знагла день чорної смерті гряде.

О беззахисні перед відвагою нашою
Лиходійською — царства природи мудрої!
Як наша лютість непереможна
Накидається на узбережжя, печери,
На праліси тихі, а народи звойовані
До гризоти мандрівної, до незнаних
Жадань привчає і невловне та голе
Щастя жене ген на захід сонця!

ОСТАННЯ ПІСНЯ САПФО

Ноче тиха, і сяйво сором'язливе
Місяця призахідного, й ти, що сходиш
За лісом принишклим, над бескидом,
Віснице дня,— ви, подобизни, що тіпили
Очі мої, поки я не спізнала
Ерінній і долі,— та вже й вистава
Ніжна не втипить мого одчаю.
Радість незвична тоді мене оживляє,
Коли в ефірі вирує прозорім
Понад тремтливими нивами вал
Вихорів порошніх, а ще коли повіз,
Зевсів повіз важкий понад головою
Загримкоче й темне повітря розколе.
Любо над урвища, над глибокі доли
Мені ширяти між туч; любо, як побіжать
Неозорі стада нажахані, як ударить
Річка набухла в непевний берег
І люто ревне хвиль-звитяжниць шерөг.

Гарне у тебе вкривало, божисте небо!
Гарна ти, росяна земле! Та вже ж тіві
Краси неосяжної ані частки
Не вділили убогій Сапфо

Богове й доля безбожна. Гостя ница,
Непрохана в царстві твоїм препишнім,
Коханка зневажена, о природо! —
Марно благаю серцем, очима
Ласки у зваб твоїх. Не всміхнеться мені
Сонячний берег, ані зоря ранкова
З брами ефірної; не привітають
Співом пташки пістряві; ні буки шелестом.
Чи привабить мене, в холодку верб нохилених,
Чистим плесом струмок прозорий — відразу
Від хистких моїх ніг бистра хвиля
Гордовито відрине,
Між берегів духмяних далі чимдуж поплине.

Яка провина, злочин який мерзотний
Заплямували мене ще до народження,
Що хмуряться так на мене і небеса, і доля?
Чим погрішила змалу, коли життя
Не відало про переступ, про те, що Парка
Невблаганна йому лиху зсукає нитку —
Без молодості, без квіту? Слова даремні
Зриваються з уст моїх — рада тямна
Суджене наближав. Все тямниця,
Окрім нашого болю. Ми ж, парость відринута,
Народжаємся на муки, а першопричина
В небеснім лоні покоїться. О смутки, надії
Тих літ зелених! Дав Отець подобизнам,
Принадливим подобизнам дав вічну владу
Над людьми — і ні подвигом доблесним,

Ні піснею чудовою, чи ліри грою
Цнота не прикрасить явини грубого строю.

Помру. Прахом розвіявши оболонку негідну,
Дух нагий у Діті притулок знайде,
І виправить помилка жорстока сліпого,
Що судьби розподіляє. А ти, кого я
Так довго й марно, так вірно любила,
Спаляючи себе невблаганним шалом

жадання,—

Живи щасливо, як може щасливим бути
Смертнонароджений. Мені ж, відколи .
Згинули омани та сни дитинства,
Зевс не вділив солодкого трунку ні краплі
З посудини скнарої. Відлітають найшвидше
Дні життя найсвітліші. Натомість
Недуги приходять, і старість, і тінь
Смерті холодної. Ось із усіх омріяних
Пальм, дорогих помилок — на мене суне
Тартар; вже Тéнару богиня, й річка безмовна,
І темна ніч — посіли
Мій дух нездоланно смілий.

ПЕРША ЛЮБОВ

Пригадую той день, коли кохання
Відчув я в грудях і сказав собі:
«Хай це любов — яке ж тоді страждання?»

Чоло схиливши в думі та журбі,
Дивився я на ту, яка відкрила
До серця путь уперше, далебі.

Любове, як ти мною володіла!
Чому сама ти — ніжне почуття,
А стільки болю завдаєш, премила?

Чом не спокійна й чиста, як дитя,
А повна муки, жалю і тривоги,
Ввійшла мені у серце та буття?

О серце, чом, любивши до знемоги,
Ти непокоїлось від думки знов,
Що втіхи не спізнало анітрохи?

Мені з'являлась думка ця, немов
Гонитель, і спокою не бувало,
Коли на світ спадав нічний покров.

Це ж, серце, ти, якому щастя мало,
У грудях билось, мов у клітці птах,
І сон биттям тривожним проганяло.

І, стомлений, я мучився і чах,
Жадав заснути, й гарячково марив,
І довго борсався в нічних думках.

О, як той ніжний образ, повен чарів,
У тьмі вставав, і стежили за ним
Склепившись очі, звиклі вже до марев!

О, як у серце проникав затим
Солодкий трепет, і, в душі сповиті,
Думки крутились роєм запальним

І геть втікали! Так у верховітті
Густого лісу вітерець шумить,
І манить, і зникає тої ж миті.

Коли вже долю я не міг скорить,
Що мовило ти, серце, про розлуку,
Через яку страждало вочевидь?

Той жар пізніше я відчув, як муку,
Від полум'я любові, що вітрець
Роздмухав, навіваючи розпуку.

Я ждав світанку, змучений вкінєць,
А коні, що її відвезти мали,
Копитили край наших ворітець.

І, боязкий, незрушний та оспалий,
Я до балкона жадний слух звертав,
І очі в мороці весь час блукали,—

Вслухався і востаннє так жадав,
Щоб на прощання з вуст її почути
Хоч голос, що навік мені зникав.

Як часто він, той голос незабутий,
На вулиці вчувавсь, аж я німів,
І серце билось, розривало груди!

І потім, як уже подаленів
Той голос, милий серцю, й тільки коней
Іржання чулося та дзвін підків,

Я сам тоді зостався безборонний,
Зіщулився клубком, і серце стис,
І все зітхав у темряві безсонній.

Тремтіли ноги, я зійшов униз
І в серця все питаю, чи ще кохати
Йому судилось після мук і сліз?

Відтоді спомин цей гіркий, затятий
Живе у грудях, серце він мені
Для іншої закрив опісля втрати.

Надовго жаль поймав мене в ті дні,
Мов дощ, який із неба ллє, смутковий,
І ниви заливає в тишині.

Хоч замолоду я, повір на слово,
Дізнався, що зродився для плачу,
Коли з'явилась вперше ти, любове;

Про втіхи й радощі я вже мовчу,
Більш не любив я усмішок зірниць,
Ні зелені в лугах, ані дощу,

Любов до слави, що юнацтву сниться,
Також мовчала в грудях, де лише
Сама зосталась мила чарівниця.

Я відвернувся від наук уже,
Бо марними тоді вони здалися,
І все мені зробилося чуже.

Ах, був я не такий! Ти ж подивися,—
І це кохання краде ту любов?
О, як же марноті ми віддалися!

Я тільки серцю вірив, тож ізнов
У вічні думи з ним поринув разом,
Щоб вартувать свій біль, що не пройшов.

І від очей сяйливих я тим часом,
І від ясної вроди мимохить
Тікав, щоб не піддатися уразам:

Боявся чистий образ замутиць,
Відбитий у душі моїй навіки,
Як мутить хвилю вітер, що шумить.

І знову жаль мене бере великий,
Що радощів не звідав я сповна,
Та болю вже цього не знімуть ліки.

Журба за днем, який минув, зрина
В моїй душі, та сорому не маю,
Мене ж не гнітить і тяжка вина.

Я вами, чисті душі, присягаю,—
Мене жадання не взяло брудне,
А чистий і ясний вогонь палає.

Живе, не спить вогонь і не засне,
Прекрасний образ той у грудях дише,
Що слявом неземним живив мене,—

Воно ж мені і досі наймиліше.

САМІТНИЙ ДРІЗД

З верхівки вежі сивої, старої
На всю околицю самітний дрізд
Пісні виводить, поки день погасне,
Й гармонія блукає по долині.
Весна сіяння ясне
Повсюди розлива, цвіте, радіє;
Дивлюсь на цей тріумф — і серце мліє.
Ревуть стада, отари блеють, чую;
Наввипередки радісна пташва
Невтомно в небі вольнім кружеляє,
Святкує свій найщасливіший час,
А ти задумано глядиш на все те збоку —
Не підлетиш до зграї,
Веселоців, розваг не забажаєш враз,
Лиш трудиш ти свій глас,
Найкращий губиш квіт життя свого і року.

Послухай! І моя
Геть як у тебе вдача. Сміх, забави,
Утішна молодечих днів сім'я,
І ти, любове, молодості сестро,
І ти, гірке зітхання літ похилих,—

Чому — не знаю, ви мені байдужі;
Від вас тікаю мало не бігом,
Пустельником, відлюдьком-диваком
Живу в місцині рідній,
Життя свого отак весну збуваю.
Веселий звичай є в моєму краї —
Цей день надвечір святом святкувати.
Ось, чую, передзвін наповнив тишу,
То тут, то там стріляють із рушниць,
І котиться луна по долу й по узвишшю.
Вся молодь містечкова,
Чепуристо вбрана,
На вулиці виходить — гурт, гурточки;
Всі дивляться на всіх, показують себе.
Я — в луг біжу, в діброву,
Чимдалі поспішаю самотою.
Свої всі гупі рано
Я відгуляв; тим часом із-за гір
Натруджене світило
Мене сьйливим оком уражає;
Ось ще на мить зависло,
Аби сказати мені, що юність мила
Іще на день від мене відступила.

Самітний пташе! Хай повечоріє
Життя, яке тобі вділили зорі,—
Ти не заплачеш, ні,
Своїй природі вірний,— всяке ваше
Бажання — плід її.
А я, коли мої

Приб'ються дні
До старості порога;
Коли ці очі серця нічийого
Не збудять, коли світ їм спорожніє,
Коли майбутній день за день минулий
Та буде осоружніший,— тоді
Що я скажу про примхи молоді?
Що — про літа оці? І що про себе?
Ой, каятимусь гірко я! І стиха
В невтішну юнь вертатимусь — по втіху.

БЕЗМЕЖНІСТЬ

Любив я завше цей самотній пагорб
І живопліт цей, що, аж ген простягшись,
Найдальший обрій заступив від ока.
Сиджу, дивлюсь — і весь безкрайїй простір,
Надлюдську тишу, незглибимий спокій
Свідомістю охоплюю, і серце
Поймає майже ляк; коли ж довкола
В кущах почую шарудіння вітру,
То шелест цей і цю безмежну тишу
Зрівняю — і постане в мислях вічність,
Майнуть часи минулі, вже померлі,
І гомін нинішнього, ще живого.
І думка, наче корабель розбитий,
У безмірі тонути починає.
Та солодко мені в цім морі зникнуть.

ВЕЧІР СВЯТОЧНОГО ДНЯ

Ясна й погожа ніч, вітрець не віє,
А місяць над покрівлями й садами
Зійшов нечутно й променем окреслив
Далекі гори. Дівчино моя,
Усі стежки принишкли, й тільки зрідка
Десь на балконі скупо блимне світло;
Ти спиш у затишній своїй кімнаті,
В відрадний сон поринувши, й найменших
Турбот не знаєш, і тобі й не в думці,
Якої рани завдала мені ти.
Ти спиш, я ж, вихилившись у вікно,
Вітаю небеса, що видаються
Зичливими такими, й споконвічну
Природу-владарку, що прирекла
Мені страждання. «Я тебе позбавлю
Й надій,— сказала,— якщо в тебе очі
Блищатимуть, то тільки від плачу».
Минуло свято. Сниш ти, по розвагах,
Про тих, можливо, хто тебе вподобав,
Про тих, кого вподобала сама.
Ні, не про мене, хоч на це я зовсім
І не надіюсь. І себе питаю,
Чи жити ще мені лишилось довго,

Й на землю падаю з тремтінням, з криком.
Ця літня зелень! Ці жахливі дні!
Ось поблизу самотню пісню чути,—
В житло своє убоге після свята
То ремісник вертається вночі.
І серце раптом стиснулось на думку,
Що все на світі промине без сліду.
Пролинув день святочний, а по ньому
Буденний прийде,— все поглине час,—
Пригоди й дії людські. Де той голос
Народів старожитних? Де та слава
Звитяжних предків наших, де могутня
Держава Римська, де той брязкіт зброї,
Що потрясав і землю, й океан?
Безмовно скрізь, по всьому світі спокій,—
Про все те й згадки аніде нема.
Вичікував я замолоду свята
Так жадібно, й коли воно минало,
Я сумував, простертий на постелі,
Коли ж лунала пісня де на стежці
І мовкла, віддаляючись поволі,—
Стискалось серце в мене вже й тоді.

ДО МІСЯЦЯ

О місяцю жаданий, пам'ятаю —
На пагорок сюди й торік ходив я,
Засмучений, дивитися на тебе:
Тоді ти висів над тим самим лісом,
Ллючи на нього сяйво, як і нині,
Але твоє обличчя видавалось
Мені туманним і хистким крізь сльози,
Які на очі набігали рясно,
Бо страдницьким було мое життя,
Мій любий місяцю, та й не змінилось.
Та все ж відродно згадувати й роки
Скорбот своїх лічити. В дні юнацькі,
Коли ще довгий шлях надія мав,
А пам'ять — лиш короткий, скільки втіхи
У тому, щоб колишне спогадати,
Хоч і сумне, хоч смуток і тривав!

СОН

Був ранок, і з причинених віконниць
Через балкон в мою кімнату темну
Проник тихенько перший промінь сонця;
В той час, коли солодкий сон так легко
Та ніжно склеплює іще повіки,
З'явилась, глянула мені в обличчя
Тієї тінь, яка любити вперше
Навчила і в сльозах лишила потім.
Не мертвою здавалась, а сумною,
Немов була нещасна. І правицю
Мені поклала на чоло, зітхнувши.
«Живий,— промовила,— чи зберігаєш
Про мене спогад?» — «Звідки,— запитав я,—
І як прийшла, красо моя? О, скільки
Тужив я за тобою і не вірив,
Що здогадавсь про це; тому-то
Мій лютий біль зробився ще лютіший.
Чи ти прийшла, щоб знов мене покинуть?
Цього боюсь. А що з тобою сталось?
Чи ти така, як спершу? Що ж це душу
Тобі смутить?» — «Ти спиш,— вона сказала,—
І сон твої думки оповиває.
Я мертва, й бачив ти мене востаннє

Тому вже понад місяць». Жаль безмежний
Мене здавив, як я почув цей голос.
Вона ж казала: «В розквіті я згасла,
Коли так солодко живеться й серце
Не знає ще, які непевні й марні
Людські надії. Звідавши так мало,
Від муки сподівається звільнитись
Тужливий смертний; тільки не втішає
Та смерть, яка до молодих приходить,
І гірко, що надія мре в могилі.
Хай чув, хай знаєш, що таїть природа
Від юності зеленої, одначе
Сильніший біль сліпий — він переважить
Усе знаття незріле». — «О нещасна,
Мовчи, мовчи, — сказав я, — це ж ти красш
Мені словами серце. Чом не вмер я,
Коли померла ти, моя любове?
Чому тобі припали смертні муки,
Цій ніжній плоті, а мені потому
Невраженою, цілою лишилась
Ця вбога оболонка? Як же часто
Я думав, що нема тебе, й ніколи
Тебе я не зустріну вже на світі;
Але не смів повірити. Ой леле,
Яка ж та смерть? Я б міг про це сьогодні
Довідатись, щоб чо́ло безборонне
Відборонити від лихої долі.
Я молодий, але марніє й гине
Ця юність, схожа марністю на старість,
Яка мене іздалеку лякає.

Але ж не старість губить цвіт поранній
Моїх років,— сказав я.— Народились
Обоє ми в сльозах; і не всміхалось
Нам щастя, і насолодилось небо
Стражданням нашим. Ось на віях сльози,—
Я далі вів,— мені обличчя зблідло
Після твоєї смерті, й це від туги
У мене в серці біль; скажи, любові
Чи жалю до закоханого серця
Ти випила хоч краплю, хоч маленьку,
Коли жила? Я то втрачав надію,
То сподіванням тішивсь дні і ночі;
Але ж мій розум в сумнівах безплідних
І зараз томиться. Чи ж заболіло
Хоч раз через мою недолю серце
Твоє? Не крийся — хай утішить спогад
Мене тепер, коли у нас майбутнє.
Украла доля». І вона сказала:
«Утішся, бідний! Не була скупкою
На жалість я, також нещасна, й нині
Не криюся із нею. Не оплакуй
Знедоленої дівчини цієї».
«Заради нашої біди й любові,
Що мучить, спалює мене,— гукнув я,—
Заради юних років і надії,
Яку ми втратили, дозволь, о мила,
Торкнусь руки твоєї». І покійно
Вона правицю подала. Допоки
Я цілував тремтячу й ніжну руку
І до грудей тулив, здіймались груди

Від захвату, і піт жаркий обличчя
Мені росив, і застрявав мій голос
У горлі,— день сяйнув переді мною.
Тоді вона ласкавими очима
Мені у вічі глянула: «О любий,
Забув ти, що краси я повбулася?
О нещасливий, ти любов'ю марно
Палаєш і тремтиш. Прощай востаннє!
Навік тіла і душі наші бідні
Розлучені. Ти не живеш для мене
І більш не житимеш. Твою присягу
Зламала доля». І тоді нестямно
Я застогнав од муки і страждання,
І, зболений, весь у сльозах невтішних,
Прокинувся зі сну. Вона стояла
Іще в очах і в промені рожевім
Ще мить одну ввижалася мені.

САМОТНЕ ЖИТТЯ

Ранкова мжичка, й курочка сокоче,
Тріпочучи крильми у курнику
Зачиненім, і мешканець тутешній
З балкона виткнувся, виглянуло й сонце —
Тремтячим променем, немов стрілою,
До мене в хату цілиться крізь краплі,
Що тихим цокотінням сон прогонять,
І я встаю, й легкі хмаринки, й ранне
Пташине щебетання, й свіжий легіт,
І луки всміхнені — благословляю.

Адже я вас, міські недобрі мури,
Достоту звідав, — тут спіткати можна
Саму ненависть із бідою в парі.
Живу я гірко, так і вмру, — вже й скоро!
Та в цих місцях до мене ще природа
Бодай краплину жалю зберегла,
Хоча колись була вона щедріша
В своїй прихильності. Та що ж! І ти,
Природо, відвернулась від нужденних,
Слугуєш тільки щастю. А бідаха
Не знайде друга й на землі, й на небі,
Йому єдиний вихід — гостра криця.

Самотно сяду часом на горбочку
Над озером, у гущині безмовних
Чагарників, що берег весь укрили.
Тут опівденної години сонце
У воду ронить лагідний свій образ,
Ні сплеску хвиль, ані цикад сюрчання,
Не зворухне вітрець ані стеблини,
Ані на гілці птах не стрепенеться,
Метелик не шелесне. Ані руху,
Ні звуку, ні навколо, ні здаля.
Такий розлігся незглибимий спокій,
Що я ладен себе й весь світ забути,
Все тіло знерухоміло у мене,
Ні розум, ні чуття уже не владні
Над предковічним безрухом, що ніби
Зіллявся з безгомінням цього місця.

Далеко ж відлетіла ти, любове,
Від мого серця, що було гаряче,
Палало навіть. Зимною рукою
Його недоля стисла, й зледеніло
Воно в квітучу пору. Пам'ятаю,
Як ти колись прилинула до мене:
То був солодкий, неповторний час.
Як жалюгідна сцена цього світу,
Очам хлопчини явлена уперше,
Всміхалась, мов ясне видіння райське,
Як від бажань, від сподівань наївних
Стрибало серце в грудях, як рушав я
На труд життя цього, мов на розвагу,

Немов на свято, бідолашний смертний.
Та ледве ти з'явилася, любове,
Як доля потрощила все життя,
Й моїм очам лишилися тільки сльози.
Проте, коли — чи в світанковій тиші,
Чи то опівдні, як осяє сонце
Навкруг лани, і пагорки, й покрівлі,—
Я стріну дівчину ясної вроди,
Або ж коли, блукаючи полями
Улітку, в тиші лагідної ночі,
Вглядаючись у просторинь безлюдну,
Натраплю на хатину, звідки чути,
Як за шитвом дівча на самотині,
Щоб скоротати ніч, заводить пісні,—
Спинюся я, і стрепенеться серце
Мое камінне, та тієї ж миті
Знов западе в залізне отупіння:
Незнані вже йому пориви ніжні.

Мій милий місяцю, в твоєму сяйві
Зайці танцюють між кущами, й вранці
Мисливця їхні плутані сліди
Геть далі відведуть від їх ночівлі.
Привіт тобі, володарю ночей!
Твій блиск ненавидить блідий грабіжник,
Що в хащі причаївсь або в руїнах
З ножем, і ледве торохтіння воза
Чи цокання копит і людські кроки
Здала зачує — враз метнеться миттю
І брязком зброї, й виглядом похмурим,

І голосом хрипким та лиховісним
На подорожнього нагонить жаху,—
Невдовзі голого, напівживого
Його покине він серед дороги.
Ненависне ясне твоє проміння
Й розпуснику огидному, що в пітьмі
Крадеться, причаївшись, до оселі,
І тулиться до стін, і з переляку
Спинається, як блимне де ліхтар
Або зненацька хто відчинить двері.
Ненависний твій вигляд ницим душам,
Але мені він любий, як осяє
Ці береги, ці пагорки веселі
Та ці лани розлогі — й більш нічого.
Бо й я-таки ласкавий промінь твій
Теж винуватив, хоч і без провини,
Як він людським очам мене покаже
Чи постаті людські — моему оку.
Вславлятиму тебе віднині завжди,—
Чи то як пропливавш ти у хмарах,
Чи, як владар ясних полів небесних,
Скорботні людські житла оглядаєш,
Мене побачиш часто, як проходжу,
Німих, самотніх, у гаю чи в лузі
Або в траві сиджу, і досить з мене,
Що маю серце й віддих — щоб зітхати.

КОНСАЛЬВО

Завершуючи шлях життя земного,
Вмирав Консальво; він раніше долю
Ганьбив свою; тепер же — ні: тяжіло
Над ним якраз на двадцять третім році
Жадане забуття. Але він довго
Лежав ось так у день своєї смерті,
Улюбленими друзями забутий:
Ніхто із них не міг близького друга
Востаннє провести в дорогу дальню.
І все ж була з ним поруч, співчувала,
Його втішала щиро в самотині
Та, про яку він завжди тільки й думав,—
Божественна краса, його Ельвіра;
Вона і свою владу знала, й знала,
Що теплим поглядом чи ніжним словом,
Яке він довго в думці повторяв,
Могла підтримати й нової сили
Нещасному закоханому влити,
Хоча ні разу він ще слів любові
Йї не сказав. Адже в душі у нього
За почуття велике й сильне завжди
Був дужчий страх. Так він тоді зробився
Дитиною й рабом через кохання.

Але тут смерть йому вуста німотні
Нарешті розімкнула. Він упевнився,
Що настає для нього день останній.
Її, схвильовану, що йти збиралась,
Схопив за білу руку, стиснув пальці,
Сказав: «Ти йдеш, тебе година квапить.
Прощай, Ельвіро. Знаю, не побачу
Я вже тебе. Прощай. За всі турботи
Тобі так дякую, як тільки можу
Це висловить. Тебе жде нагорода,
Якщо благочестивих любить небо».
Красуня зблідла, і зітхнули важко
Її груди від цих слів, бо серце завжди
В людини крається, коли відходить,
Хай і чужий, і так печально мовить:
«Прощай навіки». Й відказать хотіла,
Наближення фатальне приховавши
Від того, хто конав. Але він словом
Упередив її: «Тепер, як знавш,
Жадана вельми й не страшна зіходить
До мене смерть; і радісним здається
Мені мій смертний день. Мене лиш мучить
Те, що тебе навіки я втрачаю,
Йдучи навик. То й серце мре. Я більше
Очей цих не побачу й не почую
Вже слів твоїх. Та перше, ніж покинеш
Мене навик, Ельвіро, поцілунок
Подарувати згодься. Той єдиний
За все життя моє. Тим, хто вмирає,
Не відмовляють у благодіянні.

Адже, напівзагаслий, цим дарунком
Не похвалюся. І уста закрий
Мені чужа рука». І, це сказавши,
До любої правиці із зітханням
Вуста холодні притулив благально.
Замислена й здивована стояла
Прекрасна донна; погляд свій іскристий,
Пойнятий ніжністю втопила в очі
Тому нещасному, де вже остання
Сльоза блищала. Не могло ж і серце
Зневажити ту просьбу й засмутити
Прощання; тож її здолала жалість
До виявлених почуттів гарячих.
І те лице небесне, й ті жадані
Такі уста, що стільки довгих років
Про них він мріяв і зітхав за ними,
Наблизила до скорбного обличчя,
Побляклого у боротьбі зі смертю,
І поцілунків безліч, вся зичлива
І з жалісливим зором,— на тремтячих
Вустах закоханого полишила.

Яким ти став тоді? І як постали
Перед тобою смерть, життя і горе,
Вмираючий Консальво? Він тримав ще
Ельвіри милої ту ніжну руку,
Яку приклав до серця, що востаннє
Ударами любові й смерті билось:
«Скажи, Ельвіро, мов, Ельвіро,
Чи на землі я ще? Я ж відчуваю

Твої вуста, твою стискаю руку!
І неймовірним сном, видінням згаслим
Здається все мені. О, як я смерті
Завдячую! Та й спершу таїною
Моє кохання не було для тебе,
Як і для інших; істинне кохання
Не приховати на землі. У вчинках,
В очах і на збентеженім обличчі
Воно жило, а не в словах. І завжди
Нічим було б те почуття безмежне,
Якому я корюсь, якби відваги
Смерть не дала. Помру, з своєї долі
Вдоволений. Я більше не караюсь
Тим, що з'явивсь на світ. Я жив не марно,
Якщо мої вуста хоч раз торкнулись
До вуст твоїх. Свою вважаю долю
Щасливою. Два дива є на світі:
Любов і смерть. До однієї небо
Приводить в розквіті мене; щасливий
Я з другої. Коли б ти раз єдиний,
Єдиний раз мені подарувала
Любов спокійну й довгу, я б побачив
Сяйливим, іншим зором, що для раю
Земля навіки створена. Тоді б я
Страждав до тої старості бридкої
Із тихим серцем, бо мені для того,
Щоб витримати її, було б задосить
Згадати мить одну й сказати: був я
Щасливішим за всіх щасливих. Небо ж
Таким блаженним бути не дозволить

Бству земному. Нам не дано радість
З любов'ю повднати. Все ж охоче
До ката навіть під той бич дошкульний,
До колеса — хай б'ють і четвертують! —
Я полетів би із твоїх обіймів,
Не побоявшись вічних мук жахливих.

Ельвіро, щасливішим, знаю, буде
За всіх безсмертних той, кому, блаженна,
Всміхнешся ти з любов'ю! Ой, щасливий
Той, хто віддасть життя і кров за тебе!
Належить смертному — не в снах і мріях,
Як мріяв я,— а на землі привільно
Пізнати щастя. Це в той день пізнав я,
Коли на тебе глянув. Можу вмерти
Тепер спокійно. І цей день суворий,
Що стільки завдає мені гризоти,
Не стану проклинати вірним серцем.

Живи, моя Ельвіро, й світ прикрашуй,
Прекрасна, образом своїм. Любити
Тебе, як я любив, ніхто не зможе.
Любов ця не повториться. Ой, довго
Консальво бідний звав тебе до себе,
І звав, і кликав, і ридав невтішно!
Як бліднув я при імені Ельвіра
І холоднів; як я тремтів щоразу,
Коли почую на твоїм порозі
Цей голос янгольський, чоло побачу,—
Тремтів, та перед смертю не тремчу я!

Але тепер життя і дух лишають
Слова любові. Час минув для мене,
І дня цього уже я не згадаю.
Прощай, Ельвіро! З відблиском життєвим
Коханий образ твій у мене з серця
Зникає. Прощавай. Коли для тебе
Ця дивна пристрасть не була важкою,
То вслід моїй труні зітхни узавтра».

Замовк, стомившись, і забракло духу
На цих словах; і в надвечір'я перший
Його щасливий день погас в зіницях.

ДО МОЄЇ ДОННИ

Ти вже давно, красуне,
У снах мені навівюш кохання,
Лице ховаєш юне,
Хвилюєш, дивна тінь,
Чи розтаєш тоді, як у полях
Природа усмішкою сяє зрання;
Вік золотий, ачей
Ти взолотила, щоб таким він звався;
І дух твій між людей
Десь бродить? Чи тебе від нас щоразу
Ховає доля до якогось часу?

Не маю вже надії
Серед живих тебе знайти живою;
Ба навіть і тоді, коли полине
В безмовну тьму до вічного спокою
Мій дух нагий. Ще в молодих літах,
Коли мій день вела зоря манлива,
Я марив, що по цій землі пустинній
Ти десь бредеш. Але нема ніде
Подібної до тебе; й жодна діва,
Хай схожі в неї стан, обличчя й мова,
Так не сяйне, бо не така чудова.

Якби серед гіркот,
Що людям фатум завдає злостивий,
Зустрівся хтось тут, на землі, з тобою,
З тією, що малюєшся в думках,—
То жив би він щасливий;
І бачу я, що в молодих літах
Любов мені вселила поривання
До слави й доблесті. Тепер і небо
Нас не розрадить, не зм'якшить страждання;
Але з тобою, це я добре знаю,
Було б життя земне подібне раю.

В долинах, де луна
Притомленого хлібороба пісня,
Сідаю і тужу,
Що мрія щезла юна й чарівна;
І на горбах, де я плачем буджу
Утрачені жадання і надії,
Тебе згадаю і в гаданні тому
Вмить пробуджусь, затрепечу. Коли б я
Твій образ міг у цьому віці злому
Хоч в думці зберегти; то й після втрати
Щасливий був би я, що й не сказати.

Якщо з ідей всіх вічних
Ти є одна, котру в життєву форму
Не забажав убрати вічний розум
І на землі не дав
Страждання звідати, що всі ми зносим,—
То вибрала із безлічі світів

Ти іншу землю десь при іншим Сонці,
Де краща осява тебе зоря,
Де п'єш п'янкiші пахоці вітрів;
Прийми цей гімн, що тут, де зло й тумани,
Створив закоханий, тобі незнаний.

ВІДРОДЖЕННЯ

Я думав, що не вернуться
В мої квітучі роки
Мій молодий неспокій,
Збентеження моє;
Тривоги й муки лагідні,
На дні душі зігріті,
Від них усе на світі
Милішим нам стає.

О, що за сльози й стогони
Тут вирвались на волю,
Коли замерзло болю
У серці джерело!
Та серце вже не билося,
Любов мене лишила,
І грудям теж несила
Зітхати, як було!

Життя своє оплакую,—
Така недоля люта;
Земля німує скута,
Над нею — холод, жах;
І день пустий; без гомону

Самотня ніч із тьмою;
Згас місяць наді мною,
Ні зірки — в небесах.

І все ж ті сльози плинули
Від почуттів минулих;
Вже серце в грудях чулих
Не билось гаряче...
Пливли в уяві стомлених
Ті ж самі знов картини;
І смуток той глибинний
Мені болів іще.

Невдовзі заспокоївся
В мені цей біль останній,
І нарікать в чеканні,
Безсилий, я не міг.
Упав, безумний, вражений,
І не благав утіхи;
Завмерло серце тихе
У грудях у моїх.

Такий я був; не схожий-бо
На того, хто в омані
Блаженній і туманній
Знай тішивсь день при дні!
І серце бистра ластівка,
Що за вікном співала
І день новий вітала,
Не ятрила мені,

Ані блідота осені
У самотній садибі,
Ні сонця блиск на шибі,
Ні дзвін, що будить щем.
Даремно вабив сяючи
Там вечір, де стежина,
Даремно ж і долина
Дзвеніла солов'єм.

І навіть очі лагідні,
І погляд бистрий, скрадний,
Кохання перше владне
Із чаром боязким,
І та рука простягнута
Моїй руці, прегарна,—
Це ж ви зійшлися марно
В моєму сні важкім.

Сумний, не знав я ніжності,
Бентеживсь, самотній,
Але вернувся спокій,
І стало все ясне.
Я ждав, що йде до заходу
Мов життя немиле;
Жадання перетіли,
Знесливши мене.

Немов гіркої старості
Бридкий остаток голий,
Проводив я, о доле,

Свій май на кружині,
Ті дні, що небо в юності
Дарує нам казкові,
Що в даль біжать чудові,
Такі короткі дні.

Це хто від сну нестямного
Мене тут будить знову?
Яку снагу чудову
В собі я вчув нараз?
Пориви й ніжні образи,
Омано гордовита,
Чи вже навек закрита
Моя душа для вас?

Чи ви єдиний просвіток
У дні моєї скрути?
Чуття, що не вернути,
Як отроцтво моє?
Мені, куди не гляну я,—
На небо чи на луки,—
Все біль несе і муки,
Все втіху теж дав.

Зі мною віродилися
Ліси, підгір'я й схили;
Струмок дзюрчить зраділий,
Зве море звіддаля.
Хто сльози в мене викликав
Опісля сну важкого?

Як світ змінився з того
І погляд звеселя!

О серце, чи всміхнулася
До тебе знов надія?
Повік її в житті я
Не вбачу й не знайду.
Мій трепет і замріяність —
Природи дар щасливий;
Вгамовую пориви,
Зберігши доброту;

Її не вбили підступом
І поглядом суворим
Ані біда із горем,
Ні істина сумна.
Між нею та замрією
Мені болить незгода.
Проте глуха — природа,
Вона жалю не зна.

Ще й не добром піклується,
А тільки — існуванням:
Нас болем тне вогняним,
Про інше забува.
Нема, я знаю, жалості
Поміж людьми до бідних;
Глузують із нерідних,
Що гнуться, мов трава.

Наш вік не любить розуму,
Таланти зневажає;
Учення не вславляє
І ганить вочевидь.
А ви, сяйливі погляди,
Променитеся марне,—
Чуття добра безхмарне
У вас ще не блищить.

Порив оцей прихований
У вас іще не блиска:
Не вирветься та іскра,
Що в грудях десь живе.
Чуттям живим тут граються,
На цій землі облесній;
А за вогонь небесний —
Зневаження нове.

Все ж відчуваю, радісний,—
Відроджуються знову
Омани всі з любов'ю,
І я дивуюсь теж.
О моє серце, пламенем
Мене сповняєш ярим
І спалюєш недаром,—
Це ж втіху ти несеш.

Потрібні ще, я думаю,
Душі високій, чистій
Краса, й чуття вогнисті,

І світ, що наокруг.
Якщо ж ти, серце, вижило
І долі не вступило,—
Мені ти знову миле,
Бо оживляєш дух.

СПОМИНИ

Воза тьмяні зірки! Не думалось, що знов
Над отчим садом ваше мерехтіння
Я звикну споглядати й гомоніти
Із вами — з вікон оцього притулку,
Де пробував я від дитячих літ
І радощів своїх кінець побачив.
О, скільки образів, казкових марень
Родив у голові моїй ваш обрис
І подруг ваших блиск! Тоді, коли,
Вмостившись на зеленім дерні, мовчки
Сидів я довго-довго вечорами,
На небо задивившись, наслухаючи
Далекий жаби спів на вогкім лузі!
І світлячок блукав собі над полотом
Та понад квітником; пахкі алеї
На вітрі шелестіли, й кипариси
Ген-ген в гаю, і чулися уривки
Розмов під дахом рідним і труди
Спокійні челяді. А що за думи
Незлічені, що за солодкі сни
Вдихало в мене це далеке море,
Ці сині гори, що звідсіль їх бачу!
Я мріяв, що колись їх подолаю,

І таємничих досягну світів,
І щастя таємничого для себе...
Не знав своєї долі я. Не раз
Життя оце мов гірке й порожнє
Ладен був поміняти я на смерть.

Не віщувало серце, що приречено
Зів'янути моїм літам зеленим
У рідній містечковій глушині,
Поміж людей лихих та нищих — їм-бо
Слова «знання», «наука» — звуки дивні,
Хіба що сміху варті. І ненавидять,
Цураються — не з заздрощів — мене,
Не тим, що вищим визнають за себе,
А тим, що мов, я серцем величаюсь,
Хоч не виказую пихи ні знаку.
Тут вік вікую — кинутий, забутий,
Без ласки, без життя; і мимоволі
Суворим я стаю поміж лихих;
Тут я зрікаюсь навіть милосердя
І починаю зневажати людство,
Довколишне оце пізнавши стадо;
А юності пора летить, дорожча
За славу, за вінці, за світло чисте
Дня, за ковток повітря; я ж тебе
Гублю без користі, без втіхи, в цім
Пристанниці нелюдськім, серед мук,
О вбогого життя єдиний квіте!

Злітає легіт і приносить дзвін
Годинника із вежі. Як розраджував

Цей дзвін, пригадую, мої ті ночі,
Коли, хлоп'ям іще, в покої темнім
Я ранку ждав, а жахи невідчепні
Заснути не давали. Все, що бачу,
Що чую тут,— все образом стає,
Солодким спомином, але в той солод
Думки про нинішнє мішають біль
І смуток марний, тугу за минулим,
Також сумним, та ще слова: «Я був».
Лоджія, до променів останніх дня
Обернена, і стіни розмальовані,
Зображення отар, схід сонця над
Пустельним полем,— скільки втіх дозвіллю
Моєму дарували в тій порі,
Коли до мене, де б не був, омана
Моя могуча промовляла. В залах
Цих старовинних, як сніги довкола
Сіяли, як із свистом вітер мчав
Повз вікна ці широкі,— тут жили
Розваг моїх, веселих криків луни
В ті дні, коли жорстока, ница тайна
Речей вабливою нам видається;
Неторканого, цілого життя,
Облуди повного, так палко прагне
Дитя, мов недосвідчений коханець,
І вигадану вроду божествить.

О надії, надії, омани любі
Дитячих літ моїх! Всякчас заводжу
Я мову з вами, і ні час біжучий,

Ні зміна почуттів і дум не змусять
Забути вас. Я знаю: честь і слава —
То дві мани; всі втіхи, блага — тільки
В самім бажанні, а життя неплодне —
Нікчемне вбозтво. І хоча порожні
Літа мої, хоча пустельне, темне
Буття моє земне, я бачу: мало
Забрала доля в мене. Ох, не раз
Вертаюсь думкою до вас, надії давні,
Й до першого, такого дорогого
Сну вимріяного; і знов дивлюсь
На це моє гірке та жалюгідне
Життя — це ж із усіх отих надій
Збувається мені сама лиш смерть:
Стискає серце, чую і не можу
Нічим утішитися в цій недолі.
І все ж, коли зі мною поруч стане
Смерть довгождана і наблизиться
Моїм злигодням край, коли земля
Обернеться долиною чужою
І щезне із очей моїх майбутнє,—
Згадаю неодмінно вас, і ще раз
Мене зітхнути змусить образ ваш,
І гіркотою думка озоветься,
Що марно жив, і ту солодкість хвилі
Фатальної мені стає боєм.

Уже в юнацькім першім сум'ятті
Неспокою, і втіхи, і жадання
Я часто кликав смерть і потім довго

Сидів над джерелом оцим, гадавши,
Як утопити у воді свої
Надії та страждання. Потім, ведений
Сліпими бідами між сумнівів життя,
Оплакував я молодість прекрасну,
Убогих днів цих квіт, що облетів
Так рано. Й часто о годині пізній
На ложі втаємниченім віршуючи
При світлі каганця, тужив я з ніччю
І з тишею — за невловимим духом,
Що нам на мить дається, і в знемозі
Співав я сам собі погребний спів.

Хто спогадає вас і не вітхне,
О перші кроки юності, о милі,
Невимовні дні, коли уперше
Захопленому смертному дівчата
Всміхаються і надовкола все
Навивпередки усмішку дарує;
Німує задрість — не проснулась, може,
Чи ще ласкава,— і весь світ (о диво!)
Йому вже руку помочі дає,
Гріхи прощає, і прихід святкує,
І, перед ним схилившись в поклоні,
Показує, що зве його й приймає
За пана, за господаря свого?
Біжучі дні! Мов блискавиці, щезли...
І хто із смертних горя не відчує,
Якщо пора його чудова збігла,

Якщо найкращий час, якщо вже юність,
Ох, юність промайнула, відійшла?

Неріно! О, невже ж це я не чую,
Як все довкола промовля про тебе?
Чи, може, щезла ти з моїх думок?
Де прихилилась ти, якщо стрічаю
Самі лиш спомини про тебе тут,
Моя утіхо? Вже тебе не бачить
Земля ця рідна. І вікно спустило,
Що в ньому ти було стояла часто,
Зі мною розмовляючи,— у шибі
Лиш відблиск мерехтить зірок печальних.
Де ти? Не чую голосу твого,
Як то бувало в дні, коли від слова
І найтихішого із уст твоїх
Враз блід я на виду. Час інший. Дні
Минулися твої, моя любове.
Пішла ти. Іншим випало прийти
На землю й жити серед цих духмяних
Горбів. Але пройшла ти надто швидко —
Мов сон, було твоє життя. Ішла
Танцюючи, і радістю чоло
Світилось, і світилася в очах
Довірлива уява, світло юне,—
І фатум загасив його, і ти
Заснула. О Неріно! В серці досі
Любов панує давня. Чи на свято
Збираючись, промовлю я в душі:
Гай-гай, Неріно! Не причепуришся

До свята, погуляти більш не вийдеш.
Чи завітає май, дзвінкий, заквітчаний,
І до дівчат закохані спішать,
Кажу: моя Неріно, вже ж до тебе
Не вернуться весна й любов ніколи.
Чи тішує днем ясным а чи квітучим
Берегом річки — я щораз кажу:
Неріна вже не тішиться, не бачить
Ні неба, ні полів. Минулась ти,
Мое зітхання вічне, ох, минулась,—
Лишень товаришіть мені — і мрії
Кожнісінькій, і ніжним почуттям,
І рухам серця любим та сумним —
Один гіркотний спомин — все про тебе.

**НІЧНА ПІСНЯ ПАСТУХА,
що кочує в Азії**

Що робиш, місяцю, на небесах?
Скажи, безмовний!
Надвечір сходиш і версташ шлях,
Пустелі споглядаючи,— й заходиш.
Невже не находився досі ти
Все по одній стежині?
Невже цікаво досі з висоти
Зорить на ці долини?
Так і життя пастуше —
Подібне до твого дуже.
Встає удосвіта пастух,
Жене отару в поле — й тільки бачить
Худобу, річку, трави,
А ввечері лиш відпочити мріє —
Оце ж і всі надії.
Скажи мені, в чім суть
Пастушого мого життя
І в чім — твого? Куди недовгі
Мої ведуть мене злигодні?
Тебе куди веде одвічна путь?

Дід сивий, босий, хворий,
У лахманині драній,

На плечах ношу несучи важку,
Все по сипучому піску,
По горах, по долинах,
По гострім каменюччі,
Через кущі колючі
І в дощ, і в хугу, і в спекоту,—
Задиханий спішить, біжить,
Бреде через болото, річку,
Впаде і схопиться, щоб швидше бігти,
Й не спиниться, і не спочине...
Та ось, нарешті,— зранений, в крові,—
Прибивсь, куди вели труди й дороги:
Страшна, безкрая
Бездня перед ним зіяє.
І пада він — і вже забуто все.
Ось, місяцю, яке
Воно — життя людське!

Народжується в муках,
А смерть — в самім народженні чигає...
Страждання, біль — найперше, що спізнає
Людина; і з початку вже самого
Втішають батько-мати
Її — у тому, що на світ прийшла.
А згодом підростає,
І стільки їй турботи, і тепла,
І ласки, й допомоги — словом, ділом,—
Батьки вділяють, щоб
Зросло собі воно бадьоре;
Розраджують: такий талан людський!

І тим-то залюбки
Обов'язок сповняють найдорожчий.
Але ж пощо тоді життя давати,
Пощо його підтримувати в тому,
Хто вимага розради, бо живе?
Якщо життя — прокляття,
Навіщо все завзяття?
О ясен місяцю, таке
Становище людське!
Але безсмертного невже зворушить
Моління це палке?

І все ж, самотній вічний мандрівниче,
Задуманий такий,— збагнув ти, може,
Що є життя земне,
Страждання наші і зітхання?
Що — наша смерть, оця остання
Блідість на обличчі,
Це зникнення з лиця землі, ця втрата
Всього, що звичне й любе?
Авжеж, тобі відома тайна
Речей; ти знаєш, що несе
Світанок, а чи смерк,
Чи біг — безмовний, безконечний,— часу.
І добре знаєш ти, кому весна
Дає любов-окрасу,
Хто спеці рад, для кого холода
Зимові — не біда.
Тайн тисячі тобі відкриті,
Закриті — простакові пастуху.

Дивлюсь, бува, на тебе,
Як вийдеш ти, німотний, в поле чисте,
Що обертається в оправі неба;
Або коли з отарою бреду
І задивлюся на блискучі зорі,
Промовлю подумки: навіщо
Остільки світочів займистих?
Нащо повітря неосяжне? спокій
Небесний преглибокий? нащо
Безмежжя це пустельне? й сам я — що?
Так розважаю сам собі: про дім
Незміряний, величний
Та про незлічену родину; далі
Про стільки мук, про стільки рухів
Усіх на небі й на землі всіх тіл,
Що крутяться щосил
Невпинно,— щоб вернутись, звідки вийшли;
Яка із того користь, де плоди —
Не розгадаю. Ти ж — усе ти знаєш,
Юнак безсмертний, завше молодий.
А я одне лиш знаю, відчуваю:
Все вирування вічне,
Все тлінного буття мого тепло
Когось, можливо, приведе до раю,
Та не мене. Життя для мене — зло.

Задрімана отаро, ти щаслива,
Бо жалюгідної своєї долі
Не відаєш. Як заздрю я тобі!
Не через те, що клопіт, далебі,

Не їсть тебе жадливо;
Що всі злигодні, муки, страхи, болі
Ти забуваш враз,
А через те, що сум тебе не смокче.
Ти в холодочку на траві лежиш
Спокійна, сита,
Ти майже рік пасешся,
І не набридне так збавляти час.
А я у цьому ж холодочку сяду,
Й нудота — не розрада —
Огорне душу. Мов острога вколе —
Далеко, як ніколи,
Від мене спокій відлетить. І місця
Ніде я не нагрію.
Хоч я бажань ніяких не лелію
І досі ще не мав для сліз причини.
Щаслива ти, отаро. Як і чим —
Не знаю, сам собі не відповім.
Я ж мало щирої зазнав утіхи,
Але не тільки це болять мені.
Якби ти вміла розмовлять, отаро,
Одне спитав би я:
Чому тварини
Дозвіллям тішаються лінивим,
А я не тішуся — лиш нуджуся спочивом.

Коли б якимось дивом
Зросли у мене крила,
Щоб полетів я зорі всі злічити,
Щоб, мовби грім, полинув по міжгір'ях,—

Я б щасливіший став, отаро мила,
Так, щасливіший, місяцю пречистий!
Чи ж помилюсь, коли скажу
Про доленьку чужу:
Хай князем хто вродивсь чи юродивим,
У теремі, в хліві,— судьба судила,
Щоб і найперший день був нещасливим.

СУБОТА НА СЕЛІ

Повільно в сонці західнім з долини
Із в'язкою трави
Йде дівчина й щасливої години
Несе в руці фіалки лугові
І руж вогонь живий,
Щоб завтра приколоти
Їх до грудей і застромити в коси.
Бабуся по дорозі
Натужно дигає, спішить чудна,
Узявши прядку, до своїх сусідок,
Щоб, сівши в їхнє коло, розказати,
Як в добрий давній час, у день святковий,
Вбиралася вона
І йшла до подруг — з ними танцювати,
Була тоді ще молода й красна.
Повітря вже стемніло,
Синь розлилася, тіні вже лягли
Від згирків і дахів,
І молодик блідий сіяє мило.
Тепер віщує давін,
Що свято наступає;
І від цього відлуння
Знов серце оживає.
І гарно хлопчикам

Гуляти на майдані,
Скакають тут і там,
І хто не йде — теж радий;
Насвистує тим часом хлібороб,
За стіл за небагатий
Сідає й думає про день спочинку.

Коли ж погаснуть всі вогні кругом
І змовкне все слідом,
Почую — молоток стукоче й пилка
У столяра дзвенить,—
При ліхтарі в майстерні зачинився,
Старається, спішить
Закінчити роботу до світанку.

Це найбажаніший в седмиці день,
Він — радість і заміра,
А завтра безнадію
Години принесуть; і в думці кожен
До звичної роботи знов прийде.

О хлопче жартівливий,
У молоді літа
Ти — мовби день, у радості розквітлий,
Мов день ясний, привітний,
Що передсвятком є твого життя.
Раюй, мій хлопче, пий на повні груди
Дитинне щастя... Хай
Ще щастя не прийшло твоє — чекай,
А прийде — хай тобі важким не буде.

ДО СЕБЕ САМОГО

Тепер назавше стихнеш,
Знебуле серце. Щезла й ця омана,
Що вічною здавалась. Більш не буде
Оман принадних, прагнень
І сподівань — фальшивої полуди.
Назавше стихни. Досить
Ти тріпотіло. Таж ніщо не гідне
Твого биття. Земля вітхань не варта,
Життя гірке й нудотне,
І цілий світ — саме багно, та й годі.
Вгамуйся. У відчаї
Збагни, що роду людському судилось
Одне — вмирати. Затавруй презирством
Себе, природу, силу ту брутальну,
Що потай все на згубу призначає,
І марноту — безмежну, всезагальну.

АСПАЗІЯ

Вертається, бува, мені в думки,
Аспазіє, твій образ. Чи невловно
Сяйне мені 'у тім чи тім обличчі
На велелюдді; чи в полях пустельних
У день погожий, при безмовних зорях
З солодкої гармонії зринаючи
В душі моїй, близькій до сум'яття,
Постане горде і ясне видіння.
Богове, як любив! яка була
Мені відрода й мука! Лиш вдихну
Я пахощі завітчаного лугу,
Або на вулиці задухмяніють квіти,
Як знов тебе, немов тоді, побачу,
Коли в прегарних затишніх покоях,
Пропахчених весняним квітом, ти
У темно-фіалковому вбранні
Мені явилась, ангельська подобо;
Злягаючи на хутер білину,
Таємну випромінюючи знаду,
Спокуснице умудрена, ти палко
Та дзвінко цмокала діток у губки,
Показуючи сніжно-білу шию,
І їх, що підступів твоїх не знали,

Рукою тисла ніжною до персів
Жаданих, сокровенних. Враз нові
Отверзлись небо і земля, і світло
Заблисло чи не боже. Так у серце
Мені, хоч як я боронивсь, послала
Рука твоя стрілу щосили, й часто
Стогнав я, носячи її в собі,
Аж поки двічі обновилось сонце.

Світлом божистим, о донно, явилась мені
Краса твоя. Чи не те саме хвилювання
І музика, і врода навівають нам,
Коли Елізію глибокі тайни
Немовби відкривають? Серцем зраним
Плекав смертний ту дочку душі —
Любовну мрію, що в собі вміщає
Чи не цілком Олімп, і всім: лицем,
Поводженням і мовою — скидається
На жінку, що захоплюється нею
Закоханий, гадаючи, що любить.
І вже не мрію, а її, земну,
Він обіймає, божествить, кохає.
Коли ж добачить помилку й підміну —
Гнівиться, в ошуканстві звинувачує
Даремно жінку. Образу небесного
Жіноча рідко досяга природа;
Й не знає, не здогадається жінка,
Бо не вмістити їй в тісній голівці,
Що викликає вродою своєю
В душі закоханого благородній.

Даремно в блиску жвавім тих очей
Шукає він, ошуканий, надії,
Даремно сподівається любові
Сильнішої, аніж його любов, від жінки,
У всьому слабшої за чоловіка
З природи. Бо ж, якщо ніжніші в неї,
Тендітніші і руки, й ноги, то
Ніяк не глибший, не сильніший дух.

І ти, Аспазіє, ніколи й разу
Не спромоглася уявити, що сама
Тоді в мені будила. Ні, не знаєш,
Яку любов незмірну, муку грізну,
Які пориви невимовні, марення
Ти зрушила в мені. Й повік-віків
Цього ти не збагнеш. Отак достоту
Творець музичних суголось — не відає,
Що викликає він рукою, голосом
У тих, хто слухає його. А нині
Аспазія, котру любив я, вмерла.
Спочила вічним сном та, що була
Колись життя метою. Тільки часом
На мить постане тінню дорогою
І щезне. Ти — живеш: не ще вродлива,
Але така вродлива, як на мене,
Що всіх затьмареш. Та вогонь отой,
Від тебе зроджений, погас. Адже
Любив я не тебе, а Божество,
Що мало дім, а нині — усипальню

У серці в мене має. Божествив
Його я довго; й так мені подобалась
Небесна врода, що, хоч я збагнув
З початку ще з самого сучь твою,
Всі хитрощі, всі пастки,— все ж, уздрівши
В очах твоїх його прекрасне світло,
Йшов за тобою жадібно, ще поки
Жило воно; йшов неосуканий,
Та, знаджений подібністю вабною,
Жорстоке, люте рабство я терпів.

Тепер хвались могутністю своєю.
Розкажуй: ти — єдина, перед ким
Я горду голову схилив, кому я
Дав непокірне серце самохить.
Скажи: ти перша (і остання, сподіваюсь),
На кого зводив я благально погляд
І перед ким лякливо трепетав
(Це кажучи, від сорому палаю);
Себе позбавлений, ловив сумирно
Кожне слівце твоє, жест, забаганку,
Від примхи блід, на чемний знак — яснів,
Від поглядів знай на лиці мінився.
Та спав із мене чар, ярмо розбилось,
Звалилося на землю — тим-то я
І звеселився. Нарешті, після рабства
І марень всіх, я обіймаю радо
Свободу й розум, хоч нудьга від них.
Та вже якщо життя без почуттів,

Без помилок — зимова ніч беззоряна,
То вистачить мені за людську долю
Тієї втіхи й помсти, що в безділлі
Й незрушності лежу я на траві,
Дивлюся і на землю, і на море,
Й на небеса і сам собі всміхаюся.

**ДО БАРЕЛЬЄФА
СТАРОВИННОГО НАДГРОБКА,**
*де зображено померлу дівчину, нібито вона,
прощаючись, іде геть від своїх рідних*

Ідеш — куди? Хто кличе
Тебе удалеч від рідні,
Вродлива дівчино?
Чому, самотна, батьківську оселю
Так рано покидаєш? До порога
Цього чи вернешся? Чи втіху ще даси
Тим, що голосять коло тебе,
не стримують сльози?

Сухі у тебе вії, рухи жваві,
Але сумтна ти. Чи ж тобі дорога
Мила чи немила, світлий чи хмурний
Притулок, що прямуєш ти до нього,—
Не хоче появити
Лице твоє суворе.
Гай-гай, та вже ж ні я, ні будь-хто в світі
Не скаже, ласка чи неласка неба
Впала на тебе,
Чи щастя переповнює тебе, чи горе.

То кличе смерть тебе. В самім початку дня —
Його остання мить. До рідного гнізда
Не вернешся. Ані облич

Коханих батька-матері
Більш не побачиш. Місце,
Куди ти йдеш,— могила,
Притулок твій на всю довічну ніч.
Блаженна, може, ти,— та всяк, хто спогадає
Про доленьку твою, з жалю зітхав.

Вже б краще зовсім світла
Не бачити. Але вродитись, дорости
До гожої пори, коли цариця врода
По тілу розіллється, по лицю,
І світ оддалеки
Схилятися почне перед тобою;
Коли надія кожна вже розквітла,
Й нескоро ще перед чолом святковим
Засвітить яв жалобнії лампади,—
Аби, мов згусток пари,
Що взяв подобу хмари,
Розвіялись, неначе й не було,
Змініть на безгоміння мороку в труні
Майбутні дні,—
Хай втіху в долі цій добачить розум,
Але високу скорб
Ми, хоч які стійкі, в душі виносим.

О мати, що істот живих родині
Страх, сльози навівавш споконвік,
Природо, що тебе даремно чоловік
Так вихваляє! Родиш ти, годуєш,
Аби убить... Хіба ж не зло,

Як гине те, що й не зросло?
Чому ж на смерть невинних прирікаєш?
Чому невтішним горем,
Стражданням наділяєш
І тих, що геть ідуть із цього світу,
Й тих, що лишаються без ласки, без привіту?

Нещасне, де не глянь,
Нещасне, де не дінься,
Тендітне це потомство!
Це ж бо з твого призову
Життя ошукує
Надію молоду, й журні, немилі
Котяться років хвилі, й щит від зла
Єдиний — смерть: невідворотним знаком,
Законом непорушним
Її поставила ти на шляху людському.

Чом, після бід-поневірянь, хоча б мети
Щасної не дала нам ти? І все,
Що для майбутнього
Ми несемо в душі дорогами життя;
Все, що в лиху годину
Для нас — єдина втіха,
Пощо в жалобну вповила тканину,
Окутала сумною тьмою
І злішою марою,
Ніж буря,— показала пристань тиху?

Коли вже й то нещастя,
Що прирєкла на смерть
Ти нас усіх, кого безвинно, проти волі
Життю-недолі на поталу віддала,—
Позаздрить, далебі,
Небіжчика судьбі
Хто жить лишивсь, щоб рідних хоронити.

Коли ж у тому правда, в чім я певен:
Життя — нещастя, в смерті — благодать,—
Хто побажав би,
Як бажати мав би,
Своїм найближчим дня не пережити,
Себе щоб поменшити
На себе ж — і не менше;
Щоб бачити, як від порога
Людину дорогу несуть,
Що з нею ще прожив би літ та й літ,
Але останнє «прощавай» сказати слід
Без сподівань, що знову
Десь світова дорога
Зведе обох; а потім сиротою
Все згадувать колишнє товариство
У звичний час у рідному краю?

Скажи, природо, як твоєму серцю
Стає тих сил, щоб виривати
Із рук у друга — друга,
Із рук у брата — брата,
Дітей — у батька-матері,

В закоханих — коханих: згас один,
А другого в житті лишавш? Як могла ти
Законом біль неуникненний дати:
Щоб смертний смертного в любові пережив?
Але є інші клопоти в природи,
Любіші, ближчі їй,
Ніж людські блага й нещастя.

ПАЛІНОДІЯ

Маркізові Джіно Каппоні

Зітхати завше — в цім нема розради
Петрарка

Я помилявсь, мій щирий Джіно. Довго
І тяжко помилявсь. Казав: життя
Нікчемне й марне, а епоха наша
Безглузда особливо. І нестерпно
Було це слухати щасливим смертним,—
Як можна й слід їх смертними взивати,—
Тих, що живуть у запашнім Едемі
І що з обуренням і здивуванням
Зневажливо про мене говорили,
Що він, мовляв, невдаха, недолугий,
До насолод нездатний і нездарний,
Отож недолю власну і вважає
Загальною — немовби людський рід
Увесь повинен бути нещасливим.
Аж врешті раз, крізь дим сигар добірних,
Крізь хрумкіт печива, крізь галас тих,
Хто замовляв морозиво й напої,
Крізь дзенькіт ложечок і філіжанок,
Мене осяяв одноденний блиск
Газети. Саме з неї я й дізнався
Про благоденствіє, що скрізь панує,
Про радість існування, оцінив
Земних речей важливість і побачив,

Що шлях людини встелено квітками,
Що на землі ні лиха, ні турбот.
Пізнав я теж і мудрість, і чесноти
Століття нашого, й глибоку вченість,
Побачив я також, як від Марокко
Аж по Китай, від полюса до Нілу,
Від Бостона до Індії — всі царства,
Всі королівства й герцогства щодуху,
Учвал пустилися ловити щастя,—
От вхоплять — не за гриву, то за хвіст.
Тоді-то, до ладу поміркувавши,
Заглибившись у сторінки газети,
Всі власні помилки я усвідомив,
І стало соромно мені за себе.

Чекасм, Джіно, золотого віку,—
Його вже нам прядуть старанно Парки,
Про нього вже газети різномовні
Й різноформатні пишуть одностайно.
В той вік любов загальна запанує,
Торгівля, залізниця, та холера,
Та ще ж і пара, й тиф — цілком надійно
Народи всі й підсоння поєднають.
Ніякого не буде в тому дива,
Як дуб і сосна молоком чи медом
Нас принагідно раптом почастують
Або в танець підуть під звуки вальсу.
Зросла вже й ще зростатиме щодалі
Потуга дистилляторів, реторт,
Машин, що з небом важаться змагатись,—

Літають і літатимуть ще вище
Нащадки Сіма, Хама і Яфета.

Люд не живитиметься жолудями,
Якщо не змусить голод. Таж і зброї
Не забажають вивести з ужитку.
І золото зневаживши, і срібло,
Навчаться вдовольнятись векселями,
А кров не перестануть проливати
Людські племена,— де там! І в Європі,
Й по той бік океану, де притулок
Цивілізації нової,— всюди
Полляті кров'ю стелються поля,
Бо, ледве сварка виникне за цукор,
Корицю, перець або щось подібне,
Що можна перетворювати в гроші,
То й братовбивча різанина зразу.
Чеснота, справжня гідність, щирість,
вірність,

Любов до справедливості — усюди,
В усі часи, в усякому суспільстві
Тулитимуться десь собі в куточку.
Така вже їх природа, що ніколи
Вони не вийдуть на переднє місце,
Ім не судилося перемагати.
Шахрайство ж, пересічність і нахабство —
Ті на поверхні, тих чекає успіх.
Хто має силу й владу — сам чи з кимось
Її поділить — зло почне творити,
Ще й виправдання знайде. Це — закон,

Твердим його алмазом на скрижaliaх
Накарбували доля і природа,
І ані Деві й Вольта блискавками,
Ні Англія машинами, ні вік наш,
Ні цілий Ганг трактатів політичних
Його із тих скрижалів не зітруть.
І буде завжди горювати добрий,
Радітиме нікчема і шахрай,
Живцем коватиме слабого сильний,
Жебрак голодний плазувати буде
Перед багатим, задрощі та злоба
Цькуватимуть того, хто благородний,
І всюди — чи то полюс, чи екватор, —
За будь-якого устрою — довіку
Так буде, поки людство на землі ще
Існує й дивиться в обличчя дневі.

Ці залишки й сліди віків минулих
Покласти свій відбиток мусять конче
Й на золотому віці, що надходить,
Бо тисячами криються незгоди
І суперечності в природі людській,
І не здолав ніхто їх поєднати,
Відколи землю рід наш населяє,
Ніхто їх не примирить і в майбутнім, —
Найвищий розум, людська міць, газети,
Ухвали мудрі — буде все безсиле.
Зате в інакшій, поважнішій сфері
Страшенного ми щастя домоглися:
Все м'якший буде з кожним днем наш одяг —

Шовковий, вовняний чи бавовняний.
Шорстке лахміття й козушину скинуть
Коваль і хлібороб; підкладку з вати,
Щоб шкіряне не муляло, підшиють
І бобрік накидатимуть на плечі.
А різнобарвні килими та ковдри,
Стільці гарненькі та канапи зручні,
Столи та ліжка пеститимуть око
Свою нетривалою красою.
Також і в кухні збудить щирий захват
Найрозмаїтіший на вигляд посуд.
З Парижа до Кале, а звідти в Лондон,
А далі вже й до Ліверпуля — можна
Доїхати чи, радше,— долетіти
Так швидко,— навіть уявити важко.
Під Темзою широкою тунель
Повинні прокопати — цей відважний,
Безсмертний задум, що багато років
І подив збуджує, і хвилювання.
Освітлять краще, ніж було це досі,
Майдани й вулиці столиць та інших,
Дрібніших міст, хоча вони від того
Безпечніші не стануть анітрохи.
Такі дива, таку блаженну долю
Нащадкам нашим приготує небо.

Щасливий той, хто, поки я пишу,
Пищить у повітухи на руках,
Бо він ростиме в ті бажані дні,
Коли в тривалих дослідах встановлять

Те, що й дитина, й нянька буде знати,
А саме — скільки проковтне за місяць
Круп, м'яса й солі рідне місто, скільки
Народжень і смертей зареєструє
За рік старенький парох, і потужні
Машини парові в якусь секунду
Мільйонними намножать тиражами
Газет,— а в них же всесвіт відіб'ється,
Його душа, усе його життя,
Бо це ж єдине джерело пізнання.
Газети, отже, відкриють все й усюди —
Долини, й гори, ще й морські простори,
Вони, неначе зграї журавлині,
Полинуть над безмежними полями,
Собою навіть сонце затуливши.
Буває — хлопчик старанно і вперто
Споруджує з трісок та дощечок
Чи то палац, а чи собор, чи вежу,
Та, ледве збудувавши, вмиє і збурить,
Бо ті йому тріски та дощечки
Для іншої вже витівки потрібні.
Так і природа — кожен витвір свій,
Нехай він буде навіть досконалий,
Скінчивши, починає руйнувати
Й жбурляти, а розкидані шматки
Вживає вже для іншої потреби,
І смертний силкуватиметься марно
Уберегти себе й собі подібних
В жорстокій цій, незрозумілій грі.
Хай подвигів хоч тисячі довершить

Найвищі мудреці мого століття,
Проте, інакший вигадали вихід,
І то дотепний, майже бездоганний:
Одну людину щасною зробити
Не можна, то облипили її
Та й щастя почали для всіх шукати.
Це легко, то й знайшли, тепер бажають
Із багатьох — і злих, і нещасливих —
Один щасливий, радісний народ
Створити. Дивину цю згодом, мабуть,
Роз'яснять нам памфлети та газети,
А поки що — у захваті від неї
Уся цивілізована отара.

Ну й розум! Ну й проникливість надлюдська
У те майбутнє! І в розумуванні
Яка упевненість, яка глибінь
В пізнанні сфер піднесених, найвищих
І неприступних, потаємних справ!
Вікам прийдешнім їх наш вік з'ясує!
А як побожно те він прославляє,
Що вчора гудив, що потрощить завтра,
Щоб знов, позавтраму зібравши друзки,
Їх славити! Як треба панувати
Ту повну одностайність почуттів
Століття нашого, точніше — року!
Пильнуймо, щоб не відхилитись часом
Від моди сьогорічної, яку
На рік наступний змінить інша мода!
Нові часи з античністю зіставмо,

То зразу й пересвідчимося, який
У нашім мисленні великий поступ!

Один твій приятель, прехвальний Джіно,
У віршуванні дуже вправний, навіть
З науками обізнаний, з мистецтвом,
Знавець, доповнювач і коментатор
Думок, що є, колись були й ще будуть,
Сказав мені: «Покинь ти почуття,
Вони вже зайві в наш практичний вік,
Що цінить лиш корисне для суспільства,
Його лиш економіка цікавить.
Покинь же досліди над власним серцем,
Тем для пісень не слід в собі шукати,
Лише потреби нашого часу
Оспівуй та надію, що дозріла».
Порада незабутня! Засміявсь я,
Почувши голос, трохи аж комічний,
Що вимовив давно забуте слово
Із мови, знаної в самім дитинстві:
Надія. Що ж, послухаю поради.
Я вікові служитиму своєму,
Щоб досягнути слави і хвали,
Не суперечачи йому ні в чому,
Лише притакувати й догоджати,—
Якщо таким ітиму я шляхом,
То, може, опинюся і між зірками.
Та хоч-таки я й прагну до зірок,
Але співати про потреби віку
Не маю ні пайменшої охоти —

Про те заводи та майстерні дбають.
А от надію Бог таки послав нам —
Тих юнаків кошлатих, бородатих,
Що все частіше ходять поміж нами.

Привіт тобі, ознако рятівна!
Це перший промінь славної епохи.
Радіє і земля, і небеса,
Дівочі оченята заблищали,
По святах і вечірках тільки й мови,
Що про нових героїв бородатих.
Зростає же для вітчизни, мужнє плем'я,
У затінку твоїх борід розквітне
Італія і з нею вся Європа,
Від Тахо аж по самий Гелеспонт,
І світ зазнає миру та спокою.
Ти ж, покоління в сповитку, радій,
Вітай своїх щетинуватих предків,
Не бійся волохатих їх облич,
Тобі судилось тільки пожинати
Плоди трудів минулих поколінь,
Іх балачок і галасу. Поглянь:
Панує радість по містах і селах,
Вдоволені і старість, і юнацтво,
А борода — завдовжки ліктів зо два.

ЗАХІД МІСЯЦЯ

Як самотної ночі
Над срібною рівниною й водою,
Коли вітрець стихав
Та безліч силуетів
Обманливих предметів
Ген тінями спадають
На супокійні хвилі,—
І пагорби, й тини, й садиби, й гілля;
Сягнувши небосхилу
Край Апеннін і Альп, в Тірренське море,
У лоно невооре
Заходить місяць; світ увесь тьмяніє;
Зникають тіні, й пільма
Долину й гору затемняє притьма;
Ніч мовкне й сиротіє,
І подорожній піснею сумною
Вітає даль, куди втікає світло,
Що осявало, зблідле,
Йому дорогу лампою блідою,—

Отак і вік людини
Від молодості лине
У безвість. І втікають

Кудись примари й тіні
Оман приємних; і приходять рідше
Надія з далечіні,—
Опора смертному в бутті щоденнім.
Занедбаним і темним
Життя лишається. І подорожній,
На нього глянувши бентежно й строго,
Уже не хоче далі простувати
По вибраній дорозі;
Він бачить у тривозі,
Що люди, їх доми — чужі для нього.

Щасливою занадто і легкою
Недоля безупинна
Здавалася б, якби пора юнача,
Де всяке щастя — плід страждань численних,
Не уривалась в течії життєвій.
М'яким надміру був би
І вирок, що всіх суцях жде кончина,
Якби ще півдороги
Не мали спершу змоги
Вони пройти,— а це за смерть страшніше.
Ось задум той, що гідний
Лиш розуму безсмертних,
Межа всіх зол: це — вигадати старість,
В якій би залишилось
Жадання цілим, а надія згасла,
Щоб висохли джерела сліз щасливих,
Щоб більше тут ніхто з добра не лив їх.

Вам, береги й узгірки,
Коли на заході зникає світло,
Яке сріблило тут серпанок ночі,
Недовго сиротіти
У темряві, бо з іншого вже краю
Над вами палахкоче,
Світлів небо і зоря палає,
За нею потім сходить раннє сонце
І полум'ям вогнистим
Сіяє на всі боки,
А світляні потоки,
Як повідь, заливають вас і небо.
Але життя, коли навіки щезне
Чудова юність, не сяйне за нею
Ніколи вже ні сонцем, ні зорею.
Самотнім буде до кінця; і ночі,
Що решту років тяжко затемнила,
Край покладе, як бог велить,— могила.

ДРІК, АБО КВІТКА ПУСТЕЛІ

Але люди більше возлюбили
тьму, аніж світло.

Євангеліє від Іоанна. III, 19

Тут, на хребті сухому
Гори, де височиться
Спустошувач Везувій,
Де не радіє деревце чи квітка,
Розсипавсь кущиками ти довкола,
О мій духмянний дроку,
Пустелі сину. Бачив я: стеблинням
Ти прикрашав стовпи, які врочисто
Оточували місто,—
Воно колись було державцем світу,
І про його всевладдя
Нагадує ще й нині подорожнім
Важуче й зацікавлене там громаддя.
І знов на цій землі тебе я бачу,—
Сумні місця, покинуті всім світом,
Ти любиш і недолю супроводиш.
На цих полях, що попіл
Безплідний їх засипав геть, що лава
Покрила скам'яніла,
Яка дзвенить під стопами мандрівця;
Де повзає, звиваючись під сонцем,
Змія пручка, де кролик
В свою покручену втікає нірку;

В садибах тут на нивах
Колосся золотіло, наче хвиля,
І мукали отари;
Цвіли сади, й палаци
Багатим на дозвілля
Стояли тут; було і місто славне —
Його ж, розкривши пащу вогнедишну,
Гора грімким потоком затопила
Із мешканцями разом. Тут навколо
Тепер лежить руїна,
Де ти ростеш, ласкава квітко; ніби
Із співчуття чужому горю, в небо
Ти посилаєш запах духмянистий,
Який пустелю тішить. Хай на схили
Сюди ще прийде той, хто нашу долю
Вславляти гучно звик, і хай побачить,
Як любляча природа
Про людський рід піклується. Й відчує,
Яка міцна щедрота
Сім'ї людської, що її вороже
Природа-годувальниця тут може
Найлегшим порухом змести частину
За мить одну, а дужчим,
Якщо запрогне, збурившись зненацька,—
Усе і всіх понищить.
Це ж тут сліди над ровом
Лишило те, що люди
Звуть «майбуттям ясним і поступовим».
На віддзеркалення своє дивися,
Дурний і гордий віче,

Ти, що лишив дорогу,
Що, відродившись, думка позначила,
І повернув назад, і ось вже знову
Це задкування вміле
Ти видаєш за поступ.
Твоїм химерам всі уми сучасні,
Яких тобі в батьки дала недоля,
Підтакують лестиво,
Всміхаючись глузливо
Позаочі. Ні, я вже
Отак ганебно не зійду в могилу;
Ще виявлю зневагу повносила,
Що в грудях маю завше,
Наскільки це можливо, я відкриюсь,
Хоч знаю, світ пізнавши:
Того забудуть, хто свій вік зневажить.
Та з забуття, що візьме
І вас зі мною, я сміюся й досі.
Свободи прагнеш, та слугою часу
Зробить знов хочеш думку,
Що тільки через неї
Заледве з варварства ми відродились,
Ту саме думку, що росте лиш нею
Свідомість громадянська.
Тобі ж немила правда
Про зло й нікчемне місце,
Що нам дала природа. Тож ізнову
Ти обернувся спиною до світла
І, сам лякливий, кличеш боягузом
Того, хто йде сміливо

За світлом, а шляхетним
Безумця звеш, лукавця, що без болю
З усіх глузує й славить цю недолу.

Буває, чоловік слабкий та вбогий,
А душу щедру і шляхетну має,—
Себе хай не вважає
Могутнім і багатим,
Не хвалиться багатством, пишнотою,
Бо стане сміхотою
Такий посеред люду;
І той, кому скарбів бракує, сили,
Хай не ганьбиться, а себе покаже,
Яким він є, то й цінувати будуть
Там і його по правді.
Але й того шляхетним
Так само не вважаю,
Хто, зроджений на гибель, зріспи в злиднях,
Та каже, що живе для насолоди,
І на папір смердючу
Гординю виливає,
Розкошами новими спокушає
І вабить щастям, що незвісне й небу,
Блаженство на землі ще обіцяє
Народам, хоч задосить
Лише морської бурі,
Гнилих вітрів чи землетрусу злого,
Щоб згинув люд і пам'ять вся про нього.
Шляхетний той, хто сміє
Підвести смертні очі,

І глянути в обличчя
Недолі нашій спільній, і відверто,
Не затаївши й слова,
Повідати про зло, що нам же й дане,
І про життя нікчемне;
Великий у стражданні
Та мужній той, хто гнів і зненавиду
На брата не звертає,
Що гірш за всяке лихо,
І знов же винуватить не людину
В тих злигоднях своїх, а справді винну,
Для смертних — матір, що в любові й муках
Їх народила, мачуху, що мучить.
Її ж бо ворогом і називає
Той чоловік шляхетний,
Який упевнився, що в борінні з нею
Згуртується суспільство,
І спільністю єдиною вважає
Усіх людей, і всіх обняти прагне
Зі справжньою любов'ю,
Подаючи жадану допомогу
В мінливих небезпеках і тривогах
Загальної війни. І не ладнає
Пасток на кривдників, і не лаштує
На ближніх хитру зброю,
Вважає глупством, щоб на полі бою
В суворий час, віч-на-віч з ворогами,
У розпалі атаки,
Забути супротивника, й здімати
Між друзів прикрі чвари,

І, меч сяйний схопивши, власне військо
Погнати в гromі й шумі.
Отож, коли ці думи
Народ пізнає, як було колись-то,
І жах, що споконвіку
Перед лицем природи
Стискає смертних в кайданах суспільних,
Ледь-ледь ослабне знову
Пізнанню завдяки, й тоді вільніше
Вестимуться розмови,
І справедливість, і доброзичливість
Постануть не з пихатого безумства,
На чому чесність натовпу держиться,
Адже впаде під ноги
Все, що на помилках стоїть убоге.

Я часто на цій лаві
Потоку, де в жалобу
Давно вдяглися, скам'янівши, хвилі,
Сиджу вночі; тут, на сумній рівнині,
Я бачу, як високо
У небі чистому блискочуть зорі,—
Які відбилися, дальні,
У морі й світ в іскристім обертанні
Освітлюють із пустоти ясної.
І вже коли звертаю очі вгору,
То ніби зрю в ту пору
Цятки, але насправді,
Порівнюючи з ними, так цятинка —
Земля з морями; знов же

Не видно їм людини
Та й кулі, де так само
Людина є ніщо; й коли я бачу
Далекі зорі без кінця і краю,
Які водно злилися,
Немов туман, звідкіль не тільки люди,
Але й земля, й за нею безконечні
Планети наші, що кружляють вічно
Із сонцем золотим, і наші зорі
Не видимі так само, як не видні
Їм на землі цятинки
В туманнім світлі; що ж я маю думать
Про тебе тут, о роде
Наш людський? І, згадавши
Твоє становище, про це я свідчу
Тут, на землі, що я топчу, а потім
Про те, що сам в собі ти
Володаря й мету Всього тут бачиш
І любиш те базікання у пільмі
Піщинки, що Землею називають,
І ради неї, позабувши Всесвіт,
Поети тужаться тебе розважить
У бесіді приємній; як глузуєш
Ти з наших мрій і розум ображаєш
В цей час, коли знанням перевершили
Ми всі епохи в тому,
Що поступ — вічний; бачу, що нещасні
Нащадки смертні, й чи не тому в мене
Болить і мре душа? І хто ж те знає —
В ній насміх а чи жаль переважає?

Отож, як яблуко, нехай маленьке,
Що в пізній час осінній
Дозріле падає само на землю,
Мурашок нищить і руйнує житла,
Збудовані старанно
В м'якому ґрунті, й збіжжя,
І те багатство, що собі надбали
Важкою працею малі комахи,
Не знаючи спочинку всеньке літо,—
Пустошить, накриває
За мить одну; ось так, згори звалившись,
Із надр землі гримучих
Вергаючи могутньо
До неба попіл, пемзу і каміння,
Ніч і руїна разом
З розлитими у травах
Скаженими й швидкими
Киплячими річками
Розплавлених уламків,
І всіх металів, і піску, і ріні,
Розлившись по долині,
Міста, що ніжне море омивало
На берегах, шалені,
Покрили й поховали
За декілька хвилин; тепер пасуться
Там кози, й інше місто
Здіймається, і за підніжжя правлять
Йому мерці, й повалені ті мури
Гора зловіща наче підпирає.
Природа ж бо шанує

Наш людський рід похмурий
Так, як і мурашиний, і частіше,
Зазнавши менше лиха,
Мурашок гинуть тучі,
Натомість люди не такі плодючі.

Минуло вісімнадцять
Століть відтоді, як в огненній силі
Поселення багатолюдні щезли,
І селянин завзятий
На вбогий виноградник обертає
Цю мертву, попелом укриту землю,
Ще з острахом підводить
Він очі на вершину
Фатальної гори, що вгамувалась,
Проте жахає і грозить всякчасно
Нестримним знищенням йому і дітям,
Його полям. І часто
Лежить той нещасливець
На дасі халабуди й спочиває
Під свіжим вітерцем всю ніч безсонну,
Та схоплюється, стежить він за плином
Страшної лави, що з безодні ллється
Через хребет піщаний,
Що біля Капрі й далі відбивають
Вночі морські глибини,—
Біля Неаполя і Мерджелліни.

І, як помітить, що вогонь все ближче,
Або почує, що вода клекоче

В його колодязі, квапливо будить
Малих дітей, дружину, й, захопивши
З собою все, що встигне, геть тікає,
І здалеку він бачить,
Як те гніздечко й нивку,
Що захистом від голоду були їм,
Жарка руйнує хвиля,
Що з тріском прибуває й, неблаганна,
Повзе, затоплюючи все довкола.
І ось уже Помпея
Після загибелі в часи античні
Відкрилась небу й сонцю,
Немов скелет, що знову
Земля вернула з жалю чи скупарства;
І на пустельній площі
Між колонад розбитих
Здорожений мандрівець споглядає
Хребет подвійний і оту вершину,
Яка ген-ген димиться
І давній ще загрожує руїні.
І серед жахів потайної ночі
В театрах спорожнілих,
В руїнах храмів, де, як поторочі,
Лякливі кажани знайшли притулок,
Він бачить, спохмурнівши,
Як у палацах знову пропливає
Блищання смертоносне тої лави,
Що звіддала палає
І все довкола барвить у червоне.
Ось так, не знаючи ні про людину,

Ні про античність, ні про те, що внуки
Спішать дідам на зміну,—
Природа не старіє, йде, одначе,
Таким предовгим шляхом,
Що нібито стоїть. Це ж до загину
Народи й мови йдуть. Вона не бачить;
А люд про вічність мимрить без упину.

І ти, гнучкий мій дроку,
Що запашним розмаєм
Оголені поля тут прикрашавш,
Відступиш незабаром перед буйством
Страшним підземного вогню страшного,
Що вернеться й розлого
Тут розіллється і жадливо злиже
Твої ламучі зарості, й покірно
Донизу мертву голову невинну
Ти схилиш в ту хвилину:
Але задалегідь до тої миті
Не станеш ти принизливо благати
Майбутнього катюгу й до високих
Зірок не звернешся в гордині буйній,
Ні до пустелі цієї,
Де звіку на роздоллі
Зростати мусиш лиху на догоду;
Ти — мудрий, та й не слабший
Ти за людину, бо стеблини кволі
Таять безсмертя роду,—
Живеш на волі всупереч недолі.

НАСЛІДУВАННЯ

Куди з своєї гілки,
Слабкий листочку бідний,
Куди летиш ти? — З бука,
Де я зростав, мене зриває вітер.
Мене він крутить люто,
Із лісу мчить на поле,
Несе з долини на підгір'я голе.
Сам по собі я вічно
Лечу, і все мені байдуже й змінне.
Лечу в ніщо, поглянь ти,
Куди природно й звично
Летить листок троянди
І листя лавра лине.

СКЕРЦО

Коли прийшов я хлопцем
До Муз у школі вчитись характерній,
Одна із них взяла мене за руку;
І день весь ясночола
Повсюді і довкола
Водила по майстерні.
Являла там не ленти —
Мистецтва інструменти
І засоби, не гірші
За ті, що кожний з вас же
Вживає в праці завше,
Як творить прозу й вірші.
Я слухав дивну повідь:
«Так, Музо, де ж пильнік?» Богиня мовить:
«Зітерся він, працюємо без нього».
Я відповів: «Даруйте,
Якщо тупий, несіть, хай гострять зразу!»
Сказала: «Знаю це, але ж бракує часу!»

Сюди забрів я до її порога
І марно кличу бурю й дощ ливний,
Аби її затримати якмога.

А вітер стогне, й ліс гуде сумний,
І грім гуркоче в хмарі кругойдучій,
Поки зоря не блисне з вишини.

О небеса, о земле, сльози й тучі,
Зласкавтєсь над закоханим і в путь,
Мою кохану не пустіть, могучі.

О вихоре, прокинься, хмари ждуть,
Залий мене, о дощ несамовитий,
Поки нічна не щезла каламуть.

Відкрилось небо, вітер никне, віти
Тремтять од співу, й сонце боляче
Осліплює мій зір, слізьми омитий.

П Р И М І Т К И

Творчістю Джакомо Леопарді цікавилися І. Франко, Леся Українка, М. Рильський, які часто згадували його ім'я в своїх літературознавчих працях. П. Грабовський переклав із Дж. Леопарді поезію «До самого себе» та уривок «Виходиш ти із рідної оселі», П. Карманський — прозові діалоги. Три ідилії — «Безмежність», «До місяця» і «Вечір святочного дня» — в перекладі Г. Кочура було вміщено в антології романтичної лірики «Співець» («Веселка», 1972).

Ця збірка — перше книжкове видання творів Дж. Леопарді українською мовою. До неї увійшло 29 поезій з його основної книжки «Пісні», що включає 48 канонічних текстів — різні за жанрами вірші, фрагменти й переспіви. В нашій збірці подано кращі зразки громадянської, філософської та інтимної лірики великого італійського поета-романтика.

Переклади здійснено за виданням:

Giacomo Leopardi, *Canti*.

Rizzoli Editore, Milano, 1953

ДО ІТАЛІЇ

Написано у вересні 1818 р. Присвячено поету і перекладачу Вінченцо Монті.

За віщо ж гинуть на полях чужих... — Для російського походу 1812 р. Наполеоном була створена т. з. Велика армія, значну частину якої становили іноземні формування, зокрема італійські.

Фесалійські ущелини — мова йде про битву біля Фермопіл (480 р. до н. е.). Прикриваючи відступ основної частини грецького війська, в Фесалійських ущелинах загинуло 300 спартанських воїнів, очолюваних царем Леонідом.

Ксеркс (р. нар. невід.— п. 465 до н. е.) — давньоперський цар, син Дарія. За Ксеркса перська армія зазнала ряд поразок в боротьбі з грецькими полісами. Після розгрому біля Саламіна перського флоту (480 до н. е.) Ксеркс утік до Азії.

Ангельський пагорб — Ангела — місто в Фесалії, розташоване біля Фермопіл.

Сімонід — грецький поет (бл. 556—бл. 468 до н. е.), автор численних епітафій воїнам, що полягли за Елладу у війні проти персів.

НА ПАМ'ЯТНИК ДАНТЕ, споруджуваний у Флоренції

Пісня складена в Реканаті у вересні — жовтні 1818 р. у відповідь на публікацію заклику спорудити пам'ятник славетному флорентійцю.

Меонійський співець — йдеться про давньоримського поета Публія Вергілія Марона (70—19 рр. до н. е.). Славетний автор «Енеїди» був улюбленим поетом Данте.

Коли ти остаточно в рай полинув. — Натяк на сюжет «Божественної комедії» Данте. В останній частині поеми Поет підноситься в рай.

За Альпи везучи в полон ганебний... — Під час перебування в Італії військ Наполеона було пограбовано чимало національних музеїв. Художні скарби Італії було вивезено до Франції.

ДО АНДЖЕЛО МАЇ,
що знайшов Ціцеронові книги
«Про республіку»

Твір написано у Реканаті в січні 1820 р.

Чернець Анджело Маї, бібліотекар Ватиканської бібліотеки, після того, як розшукав багато класичних текстів, що вважалися втраченими, знайшов 1819 р. Ціцеронові книги «Про республіку», знані доти лише за окремими уривками.

Ніхто ж не дбав, о духу благородний... — звертання до Анджело Маї.

Ті дні, коли... приходили старі співці божисті... — доба Відродження.

Ти, хто судьбі чолом не бив... — автор звертається до Данте.

Там твоя бриніла ще солодкомова ліра... — йдеться про Петrarку.

А ти прожив у зорях та морях, одважний Лігурії ростку... — йдеться про Колумба, що був родом з Лігурії, історичної області на півночі Італії.

Ген за Стовами... — тобто за Гібралтаром. Геркулесові стовпи — давня назва двох скель на протилежних берегах Гібралтарської протоки.

І ти ж тоді для снів родивсь... Палкий співцю турнірів та любові... — звертання до Лудовіко Аріосто (1474—1533), італійського поета.

Торквато, о Торквато, в час той хотувало небо нам дух високий твій... — Торквато Тассо народився 1544 р., вже після смерті Аріосто.

Вінець спізнїлий не зборює твої смерті... — Тассо помер, коли готувалися вшанувати його лавровим вінком у Кампідольйо.

Шалений алобrog... — італійський поет Вітторіо Альф'єрі (1749—1803); алоброги — плем'я, що в античні часи жило на півночі Італії та на території сучасної Швейцарії.

О відкривачу... — тут поет знову звертається до Анджело Маї.

НА ВЕСІЛЛЯ СЕСТРИ ПАОЛІНИ

Написано в Реканаті, між жовтнем і листопадом 1821 р., коли поетова сестра Паоліна нібито збиралася заміж, але до весілля не дійшло, й невдовзі вона померла.

Віргінія — дочка римського плебея, центуріона Авла Віргінія, що власноручно вбив її, аби не віддати рабинею децемвірові Аппію Клавдію.

Ереб — царство мертвих.

ПЕРЕМОЖЦЕВІ ГРИ В М'ЯЧ

Написано в Реканаті, у листопаді 1821 р.

Марафон — місто в Аттиці, де 490 р. до н. е. грецьке військо під проводом Мільтіада перемогло персів.

Елейські гони — поле в Еліді, біля річки Алфея, де відбувались олімпійські ігри.

Мідяни — жителі Мідії, країни, яку перси приєднали до своєї імперії 556 р. до н. е. Леопарді поширює ім'я мідян на всю перську армію.

...відколи Феб жене сумні колеса бистрі... — за античними уявленнями, бог сонця Феб (Аполлон) їде по небу колісницею, запряженою в четверик коней.

...там, де звичай дикий, та святий, у дерзновенні не ввійшов видіння... — тобто коли сміливі устремління не спираються на традиції народу.

Сім пагорбіє — сім пагорбів, на яких споконвіку стоїть Рим.

ГІМН ПАТРІАРХАМ,

або Про першопочатки роду людського

Написано в Реканаті в липні 1822 року.

Ти перший день побачив — мається на увазі біблійний переказ про створення світу.

...отче родини людської... — тобто Адам, в іудаїстській та християнській міфології прабатько роду людського, перша людина.

Парки — в античній міфології богині людської долі.

Трепетний скрізь братовбивця блукає... — тобто Каїн, син Адама і Єви. Роз'ятрений задрістю Каїн підступно вбив свого брата Авеля.

Принесла голубиця біла знак надії... — натяк на біблійний міф про потоп. Коли вода спала, Ной випустив голубку, щоб пересвідчитися, чи знайде вона сушу. Нарешті голубка повернулася з маслиною гілкою в дзьобі, що означало, що подекуди вже виступила земля.

...о сину Велемудрої Ревекки, ввечері біля криниці сільської... — Іаков — третій (після Авраама та Ісаака) з біблійних патріархів. Будучи улюбленцем своєї матері Ревекки, він хитрістю добився від сліпого батька благословення, хоча й був молодшим з близнят. Уникаючи помсти брата Ісава, поїхав до свого дядька Лавана. Біля криниці побачив дочку Лавана Рахіль. Щоб одружитись з Рахілью, повинен був декілька років доглядати худобу майбутнього тестя.

...спів аонійський... — *Аоніди* (ант. міф.) — одне з найменш муз, яке походить від назви частини Беотії, де був центр культу муз.

...серед пуц каліфорнійських... — за твердженням самого Леопарді, Каліфорнія згадується тут як остання західна межа суходолу. Тобто людина може бути щасливою лишедесь якнайдалі від цивілізації.

ОСТАННЯ ПІСНЯ САПФО

Написано між 13 і 19 травня 1822 р.

Сапфо — грецька поетеса поч. 6 ст. до н. е. Зміст її творів — особисті переживання, любовна лірика. Життя Сапфо було овіяне легендами. Одна з них розповідала, що поетеса, покохавши без взаємності юнака Фаона, кинулась у море. Цей сюжет використав римський поет Овідій (передсмертний лист «Сапфо Фаону», зб. «Героїди»).

Еріннії — в античній міфології богині помсти. З плином часу еріннії почали ототожнювати з докорами сумління *Зевсіє повіз... заgrimкоче*.— Верховному богу давніх греків Зевсу підкорялися небесні світила і стихії, громи та блискавки. Тут метафорично: коли розпочнеться гроза.

Діт (міф.) — пекельне місто.

Тенару богиня — Персефона, дружина бога підземного світу Аїда. За уявленнями давніх греків, один з входів до «царства тіней» було розташовано біля Тенарського мису в Лаконії.

ПЕРША ЛЮБОВ

Написано в Реканаті 14—16 грудня 1817 р. Присвячено першій любові молодого поета, синьйорі Джертруді Кассі, його родичці, старшій за нього на сім років.

САМІТНИЙ ДРІЗД

Дослідники вважають, що пісню було задумано в 1819 р. Роботу над нею було продовжено в Реканаті в 1829—1830 рр. Закінчена у Флоренції в 1830 р.

БЕЗМЕЖНІСТЬ

Ідилія складена весною — восени 1819 р.

Любие я завше цей самогній пагорб... — пагорб в околицях Реканаті. На честь Дж. Леопарді він називається тепер пагорб Інфініто (Безмежність).

ВЕЧІР СВЯТОЧНОГО ДНЯ

Написано в 1820 р. в Реканаті.

ДО МІСЯЦЯ

Написано в 1820 р. в Реканаті.

СОН

Написано в 1820—1821 рр. Перша назва «Елегія». Вірш присвячено 16-річній Терезі Фатторіні, дочці кучера в Реканаті. Поет так і не освідчився Терезі в коханні: невдовзі дівчина померла від сухот. В ліриці Дж. Леопарді Тереза оспівується під ім'ям Сільвії.

САМОТНЕ ЖИТТЯ

Написано в Реканаті улітку 1821 р. на агадку про перебування поета в маєтку Сан-Леонардо (поблизу Реканаті).

КОНСАЛЬВО

Написано у 1831—1833 рр. у Флоренції. Поезія має літературні джерела. Імена героїв, наприклад, запозичено із «Завоювання Гранади» Дж. Граціані. Деякі біографи пов'язують виникнення цього твору також із знайомством поета з синьйорою Фанні Тарджоні-Тоцетті, яке відбулось навесні 1830 р. у Флоренції.

ДО МОЄЇ ДОННИ

Пісня складена у вересні 1823 р. В авторській анотації до першого видання канцони (1824) Дж. Леопарді підкреслює відсутність реального прототипу образу героїні, що має узагальнюючий характер.

ВІДРОДЖЕННЯ

Вірш написано між 7 і 13 квітня 1828 р. в Пізі.

СПОМИНИ

Написано в Реканаті між 26 серпня і 12 вересня 1829 р. Більшість коментаторів вважає, що вірш присвячено Марії Белардінеллі, яку поет оспівує під ім'ям Неріни. Селянська дівчина Марія Белардінеллі, в якою Дж. Леопарді познайомився в Реканаті, померла у неповних 17 років.

НІЧНА ПІСНЯ ПАСТУХА, *що кочує в Азії*

Написано в Реканаті між жовтнем 1829 і квітнем 1830 рр. Створено під враженням від книги барона Мейндорфа «Подорож з Оренбурга до Бухари».

СУБОТА НА СЕЛІ

Написано у вересні 1829 р. в Реканаті.

ДО СЕБЕ САМОГО

Роботу над піснею завершено навесні 1833 р.

АСПАЗІЯ

Написано в Неаполі між 1834 і 1835 рр. Останній з віршів, присвячених Фанні Тарджоні-Тоцетті.

ДО БАРЕЛЬЄФА СТАРОВИННОГО НАДГРОБКА,
де зображено померлу дівчину, нібито вона, прощаючись, іде вгеть від своїх рідних

Написано в Неаполі між 1834 і 1835 рр.

ПАЛІНОДІЯ

Написано в Неаполі весною 1835 р.

Палінодія (гр.) — пісня, в якій поет відмовляється від свого попереднього твердження; зречення.

Джіно Каппоні (1792—1876) — історик, автор «Історії Флорентійської республіки», письменник і громадський діяч-ліберал. Належав до кола флорентійських друзів Дж. Леопарді.

Вік золотий — створюючи сатиричну картину «золотого віку», Дж. Леопарді неодноразово іронічно обіграє IV еклогу Вергілія, що провіщала оновлення всесвіту.

Нащадки Сіма, Хама і Яфета — тобто все сучасне людство. За біблійним переказом, від синів Ноя пішли три великі групи роду людського на землі. Яфет став родоначальником народів Півночі, від Сіма пішли семіти, а Хам поклав початок африканським народам.

Вольта Алессандро (1745—1827) — італійський фізик і фізіолог. Сконструював т. зв. вольтів стовп — перше хімічне джерело постійного електричного струму.

Деві Гемфрі (1778—1829) — англійський хімік і фізик. Один із засновників електрохімії. винайшов безпечну рудникову лампу (лампа Деві).

Тунель — мова йде про тунель під Темзою, який ще 1799 р. було вирішено спорудити в Лондоні. Роботу, проте, було завершено лише після смерті Дж. Леопарді.

Один твій приятель... — Мова йде про Нікколо Томмазо (1802—1874) — італійського письменника, філософа, громадського діяча. За своїми поглядами був католиком-лібералом.

...тільки й мови, що про нових героїв бородатих. — Носити бороду — означало прикмету прогресивної людини, члена таємного товариства карбонаріїв, борця за визволення Італії.

ЗАХІД МІСЯЦЯ

Пісню складено в Торре-дель-Греко (біля Неаполя) навесні 1836 р. В рукописі текст записано рукою друга поета Антоніо Раньєрі.

ДРІК, АБО КВІТКА ПУСТЕЛІ

Написано в Торре-дель-Греко в 1836 р.

...воно колись було державцем світу... — йдеться про Стародавній Рим.

...«майбуттям ясним і поступовим». — Це вжитий в іронічному значенні рядок зі «Священних гімнів» Т. Маміані. *Мерджелліна* — за часів Дж. Леопарді рибальське селище, північне передмістя Неаполя.

НАСЛІДУВАННЯ

Написано в 1818 р. в Реканаті. Це, власне, більш традиційна поезія, ніж наслідування відомої мініатюри «Листок» французького поета В. А. Арно.

СКЕРЦО

Написано в місті Пізі 15 лютого 1828 р.

Скерцо (іт.) — жарт; тут — жартівливий вірш.

«СЮДИ ЗАБРІВ Я ДО ТИ ПОРОГА...»

Уривок з елегії, написаної в 1818 р. на згадку про зустріч з Джертрудою Кассі.

З М І С Т

Світ поезії Джакомо Леопарді. <i>Олена Алексєвичко</i>	5
---	---

ПОЕЗІЇ

До Італії. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	35
На пам'ятник Данте, <i>споруджуваний у Флоренції.</i> <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	40
До Анджело Маї, <i>що знайшов Ціцеронові книги «Про республіку».</i> <i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	48
На весілля сестри Паоліни. <i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	55
Переможцеві гри в м'яч. <i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	59
Гімн патріархам, <i>або Про першопочатки роду людського.</i> <i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	62
Остання пісня Сапфо. <i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	67
Перша любов. <i>Переклав Михайло Литвинець</i>	70
Самітний дрізд. <i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	75

Безмежність.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	78
Вечір святочного дня.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	79
До місяця.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	81
Сон.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	82
Самотне життя.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	86
Консальво.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	90
До моєї донни.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	96
Відродження.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	99
Спомини.	
<i>Переклав Олександр Мокровольський .</i>	106
Нічна пісня пастуха, <i>що кочує в Азії.</i>	
<i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	113
Субота на селі.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	119
До себе самого.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	121
Аспазія.	
<i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	122
До барельєфа старовинного надгробка, <i>де зображено померлу дівчину, нібито вона, прощаючись, іде згеть від своїх рідних.</i>	
<i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	127
Палінодія.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	132
Захід місяця.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	142
Дрік, або Квітка пустелі.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	145

Наслідування.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	156
Скерцо.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	157
«Сюди забрів я до її порога...»	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	158
Примітки	159

**Литературно-художественное
издание**

Серия «Жемчужины мировой лирики»

ЛЕОПАРДИ ДЖАКОМО

СТИХОТВОРЕНИЯ

С итальянского

Составитель

Литвинец

Михаил Иванович

**Киев, издательство
художественной литературы
«Днипро»**

На украинском языке

Редактор О. С. Зелик

Художник В. В. Кузьменко

Художний редактор А. І. Клименко

Технічний редактор С. М. Величко

Коректор Т. В. Грузинська

ИБ № 3682

Здано до складання 07.04.88.

Підписано до друку 20.06.88.

Формат 60×84^{1/32}.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий. Умовн. друк. арк. 5,115.

Умовн. фарбовідб. 7,149. Обл.-вид. арк. 5,924.

Тираж 7000 пр. Зам. 8—127. Ціна 90 к.

**Видавництво
художньої літератури
«Дніпро».**

252601, Київ-МСП,

вул. Володимирська, 42.

Книжкова фабрика «Жовтень».

252053, Київ, вул. Артема, 25.

Леопарді Дж.

Л47 Поезії: 3 іт. / Упоряд. М. І. Литвинець; Авт. передм. та приміт. О. Б. Алексєєнко.— К.: Дніпро, 1988.— 171 с. (Перлини світової лірики). ISBN 5-308-00196-0

Ця книжка вперше знайомить українського читача з творчістю видатного італійського поета-романтика (1798—1837). Полум'яний борець і сумовитий філософ, Джакомо Леопарді прагнув пояснити і змінити світ. Палко бажаючи душевного тепла — «Мені не треба ні шани людської, ні слави, ані ще чогось такого, — мені потрібна сама лише любов», — він стрічав тільки байдужість і презирство. Усе його життя — боротьба за людську гідність. Надзвичайно вразливий мрійник і водночас людина, наділена сильною волею і гострим розумом, — таким був поет в житті, таким він був і в своїй творчості.

Л 4703000000—215
М205(04)—88 КУ8.573.88

ББК 84.4Ит

**ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»**

*Вийшли в світ
та готуються до друку*

ПОЕЗІЯ

СЕРІЯ «ПЕРЛИНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ»

1988 рік

ПЕИО ЯВОРОВ

Лірика

Переклад з болгарської

Збірка знайомить читача з творчістю класика болгарської літератури (1878—1914). Неспокійна і чутлива душа, вічний шукач життєвої істини, поет сказав про себе: «Я не живу, ні,— я горю». Його вірші, сповнені глибокого гуманізму, відображають сокровенні надії широких народних мас Болгарії. До справжніх ліричних перлин належать поезії про кохання.

Книжкою твори П. Яворова вийшли на Україні вперше.

1989 рік

САЯТ-НОВА

Л і р и к а

*Переклад з вірменської,
грузинської, азербайджанської*

У збірку увійшли вибрані вірші видатного вірменського поета-ашуга (1712—1795), чия творчість мала значний вплив на розвиток вірменської, грузинської, азербайджанської літератур. Він був придворним співцем та музикантом грузинського царя Іраклія II, але через зіткнення з придворною знаттю ашуга постригли в ченці.

В багатьох своїх творах поет відобразив соціальну нерівність і гноблення, прагнення до свободи. Домінуючою в його ліриці є тема кохання. Високопоетичні вірші народного співця зберегли популярність до наших днів.

Д

Л